

JOŽE TOMAŽIČ

BOTRA VILA

MOHORJEVA
DRUŽBA

ali'n

KNJIŽNICA JOSIPA VOŠNJAKA
SLOVENSKA BISTRICA

74.539

MLADINSKA KNJIŽNICA, 26

JOŽE TOMAŽIČ

BOTRA VILA

SLIKE NARISAL
JOŽE BERÁNEK

MOHORJEVA
DRUŽBA
CELJE 1994

Jože Tomažič
BOTRA VILA
Ilustriral Jože Beránek

Ponatis originalne izdaje,
ki je izšla v samozaložbi 1944

Opremila Mihaela Svetek

MLADINSKA KNJIŽNICA 26

Izdala in založila Mohorjeva družba Celje,
za založbo p. Hieronim Žveglič

Natisnila Tiskarna Ljudske pravice, Ljubljana
v 2000 izvodih

ISBN 961-218-023-7

on. 82-32
KNJIŽNICA JOSIPA VOŠNJAKA
SLOVENSKA BISTRICA
74.539

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

886.3(02.053.2)-34

TOMAŽIČ, Jože

Botra vila / Jože Tomažič ; [ilustriral Jože Beránek]. - Celje : Mohorjeva
družba, 1994. - (Zbirka Mladinska knjižnica / Mohorjeva družba ; 26)

ISBN 961-218-023-7

39139584

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-43/94 mb šteje ta knjiga
med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Pod trikraljevskimi planinami, pod svetourškimi lesovi se v sončnem zavetju skriva htinjska vasica kot zeleni sen mladih dni in begunskih noči. V letnih menjavah je bela in zlata, lepa, prelepa; v zimskih kristalih rahlega ivja sredi iskrečih se snežnih planjav in v zmladletskem cvetju kot opletana nevestica; vsa pojoča v poletnih vročinah in jesenskem zorenju, ko v zlato-rdečih sadovnjakih umira jesen.

V podvrških goščavah padajo zelene rose planinskih noči in prelivajoče se solze hladnih juter; viseči travniki jih zbirajo v mlad potoček, ki pojoč priskaklja mimo zelenega sna. Htinjska vasica pa mu na vodno prelivanje polaga zimske zvezdice, osute pomladne cvetove, zlato in rdeče listje umirajoče jeseni, da jih kot prelepe pozdrave ponese v bližnje daljave.

Zeleni sen je bil tako lep, da so bile njegove tišine v sivih davninah privabile divje žene. In bele vile so si na gozdnatem vrhu izbrale zapuščeno gradišče ter si na njem zgradile svoj prelepi vilinski grad.

Okrog starega gradišča so stali odrasli bori med mladimi borovci ter ga skrivali v svojih sencah. Pogosto so se v ta borov vrh zaganjali dolinski viharji in planinske burje, ker so si hoteli čezenj utreti gladko pot k sončnim pobočjem in planinskim kopam; takrat se je gradiško borovje krčevito oprijemalo trdnih skal v rodni zemlji, da je vzdržalo ter se ohranilo za prelepe sončne dni in mesečne noči nad seboj. V svetlih nočeh je srebrnomodra mesečina pripela svoje nemirne strune na borove vrhove ter zabrenkala nočno pesem.

Tedaj so iz starega gradišča prišle bele vile. Posedle so v lunine kolobarje na temnozeleni mah ter si iz srebrne mesečine tkale nove tenčice za svoja lahna oblačila. Opolnoči pa so zapele in zaplesale svoje vilinsko kolo.

Ko je nebo prekril sivi svit mladega jutra, so zginile srebrne strune; tedaj je utihnila plesna pesem mesečne noči in takrat so gradiške vile nehale s svojim rajanjem ter se utrujeno napotile v svoj bajni gradič.

Ko je za sivim svitom v ranih zarjahl zakrvavelo jutranje nebo, so prvi sončni žarki pripeljali po srnjadni stezi splašeno srnjo družinico; bežala je pred trdimi stopinjami...

Gozdni mir je bil razbit, zakaj nekdo je bil prav pod vilinskim gradiščem veselo zavriskal; za vriskom je samotno tišino pretrgala drvarska sekira in pojoča žaga. Kmalu zatem je padlo umirajoče drevo, ki je z gradiških borovcev streslo hladne nočne rose na gozdna tla.

Medtem ko so borovci žalovali za svojim mrtvim tovarišem, je ob njem v rano jutro srečno zapel mladi drvar. Drvarjeva pesem, tožeče pošumevanje prestrašenih borovcev pa udarci drvarske sekire so vznemirili gradiške vile, zakaj spoznale so, da jim je to jutro prineslo nekaj novega. Zato so sklenile, da bodo šle pogledat v borovje.

In že je ena izmed vil previdno stopila iz gradiča, se skrivajoč kradla od debla do debla, dokler ni boječe obstala pred mladim drvarjem, ki je s podrtega bora klestil redke veje.

Mladi drvar je izpel svojo pesmico; nato pa še veselo za-
žvižgal. Ko pa se je ozrl, je opazil belo ženo.

»Kdo si?« jo je vprašal.

»Gradiška vila sem,« mu je boječe odgovorila. »In ti?«

»Htinjski drvar. Kaj iščeš v gozdu?«

»Privabila me je tvoja jutranja pesmica, tvoj vrisk in tvoja
pojoča žaga. Podiraš?«

»Podiram za novo drvarsko kočo, ki jo bom postavil tu
nekje v gozdu pod gradiščem.«

»Doslej sta tod podirala dva: strela, kadar je udarila s svo-
jim belim kamnom, in sekira, ki jo meče nevidni divji lovec.
Se teh dveh nič ne bojiš?« ga je skušala vila.

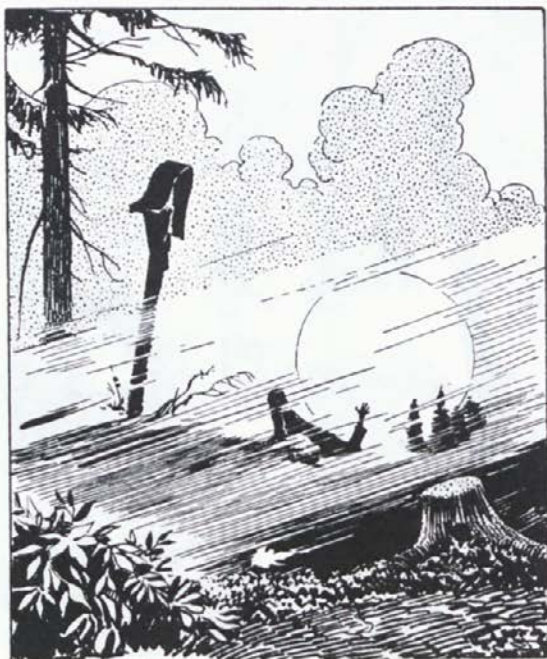
»Čemu bi se bal! Strela udarja v najvišje vrhove; divjega
lovca pa do sedaj še nisem srečal, kaj šele, da bi se mu bil za-
meril! Kdo je prav za prav divji lovec?«

»Ne poznaš zgodbe o nesrečnem divjem lovcu?« se je za-
vzela gradiška vila.

Gradiška vila je sedla na podrti bor in jela pripovedovati:

»Pred davnim, davnim časom je živel mlad lovec. Neizmerno si je želel tako puško, da bi z njo zadel vsako žival, brž ko bi pomeril nanjo in sprožil. Nekoč pa se mu na lovu prikaže neznanško čuden lovec, zelen od nog do glave kot naš gradiški gozd! Bil je sam zlodej! Ponudil mu je svojo vražjo puško, s katero bo zadel vse, kar bi hotel, če bo le dobro pomeril... Kot plačilo za čudovito puško pa je zahteval lovčev dušo. Mladega lovca je toliko zaželena puška premamila in obljubil mu je svojo dušo. Pogodila sta se; lovec dá vragu svojo dušo, vrag pa njemu puško. Zeleni vrag je pri priči zginil, mladi lovec pa je takoj preizkusil vražjo puško... In res, na kar koli je pomeril in sprožil, vse je zadel! Mladi lovec se je kmalu prevzel v svoji sreči. Nekoč je sedel pred gozdnim znamenjem. Tedaj mu je sam hudič navdihnil pogubno misel in bogokletno željo: »Kaj, ko bi pomeril v božjo martro? Pomeri, pomeri vanjo, saj puška je prazna!«

»Pravijo, da nihče ne sme niti s prazno puško pomeriti na človeka!« je vpadel mladi drvar.

»Res je! Kaj šele v samega Boga!« se je zgrozila vila. »No, predrzni lovec je dvignil prazno puško in pomeril... Ko je sprožil, je strašno počilo, zakaj vrag mu jo je bil nevidno napolnil z nabojem... Ustrelil je Križanega... Toda strel se je od božje martre odbil in zadel predrznega lovca v srce, da je bil pri priči mrtev. Njegova duša pa se je za kazen spremenila v nevidnega divjega lovca, ki sedaj blodi skozi zelene goščave ter goni z vražjimi psi svoj divji lov čez pohorske kope in vrhe. Gorje gozdovom in vsemu, kar zaloti v njih živega! Z vražjo puško strelja za živadjo, da mu nič ne uide, v debela pa zasaja svojo nevidno sekiro tako, da jih podira kot slamnate bilke. Silno črti lovce; prav tako sovraži drvarje in pastirje. Že v prenekaterem je zagnal svojo sekiro ter ga ohromil za vse življenje... Po vsakem lovu pa se njegova duša vrača h gozdnemu križu...«

Vilino pripovedovanje je drvarja silno zanimalo; po kratkem molku jo je hlastno vprašal:

»Praviš, da preganja tudi drvarje?«

»Tudi drvarje! Saj preganja še nas, vile, ter nam ruši naše gradove, kjer le more. Jezi se nad nami, ker mu takrat nismo odsvetovala tiste pogubne pogodbe z zlodejem... Pred njim moramo vedno bežati. Gorje vili, ki bi jo ulovil!«

»Pa ni pomoči?« se je mlademu drvarju zasmilila lepa vila.

»Le dober drvar bi nam lahko pomagal, da bi se rešile njegovega maščevanja!« ga je lepo pogledala.

»Govôri, lepa vila! Pomorem vam!« se je razvnel drvar.

»Če si res tako dobrega srca, potem vsekaj v vsak nov štor drvarski križec! Do takega štora je divji lovec brez moči in nanje se bomo vile rešile! Če nam to storiš, te bogato poplačam. Tvojemu otroku bom krstna botra in zibelko mu podarim!«

Mladi drvar je od sreče zavriskal in pri priči zasekal drvarski križec v prvi štor, ki ga je zagledal. Vila pa je odšla.

V gradiškem borovju so padala drevesa za nov drvarjev domek. Brž ko je drevo padlo, že je v nov štor s svojo sekiro drvarico vsekala nov drvarski križec.

»Za dobre gradiške vile!« je vsakikrat zaželel, mislil pa je le na eno samo, na vilo, ki bo njegovemu otroku krstna botra in mu bo darovala lepo, novo, pisano zibelko. »Seveda, prej pa je treba postaviti kočko, za njo pa bore otesati v brune in tramove!«

Podiral in tesal je od zore do mraka...

Neko večerko pa so izza kopastega Velikega vrha zrasli srebrno beli oblaki, se grmadili in kopičili ter se dvigali v modre višave. Tedaj je čez trikraljevske planine legla njih senca kot gora na goro.

Drvarji so v trenutku zbežali iz planinskih drvarij.

»Divji lovec bo zopet gnal svoj divji lov! Le brž, da nas ne ulovi v gošči! Da nas ne zadene njegova nevidna sekira, da ne bomo hromi in bolni do smrti!« so se bali.

Za planinskimi drvarji so zbežali pastirji in pastiričke. Tudi njih ovčji tropi so se vsi zbegani in splašeni pognali za njimi v planinske staje, da bi našli varno zavetje.

Vznemirile so se srne in jelenje družine; njih preudarni vodniki in vodnice so jih odpeljali v globoke klance pod previsne brežine, kajti divji psi prekleto lovčeve duše so strašni, vražja puška pa zadene vsakogar, brž ko ga divji lovec zagleda. Gozdni ptiči so se poskrili v drevesna dupla ter vsi otrpli čakali in drežali v trhljih somrakah. Plašni zajci so se poskrili v travnata grmovja ter se s tačkami posuli z odpadlim listjem in igličjem...

Vsa živa bitja so onemela in trepetala v svojih zavetjih in skrivališčih, njih srca pa so v smrtni grozi pošiljala vroče prošnje k Tistemu, ki jih je ustvaril in jim dal planinske goščave v užitke:

»Naj nas ne zadene strel iz vražje puške! O, da nas ne bi zavohali strašni psi, lovčevi priganjači!«

Planinska rž in oves na gozdnih njivah in fratnih novinah sta prenehala s svojim plesom sredi zelenih tišin, kajti njih svatje in godci — metulji v sončnih žarkih — so onemeli in izginili v temnih sencah bližajoče se planinske nevihte.

Trave in rože sredi gozdnih planj in planic so svoje latje in cvetje položile v zelena ležišča na zemljo.

»Planinska nevihta bo!« so trepetale rože za svoje bučke in cvetove, trave pa za svoja semena v latovju. »Divji lov bo!« Planinski gozdovi so zašumeli silneje, zakaj smreke in hojke, macesni in bori so se zbali za svoje vrhove, da bi jih divji lovec ne polomil ali s svojo sekiro posekal; zato so v strahu ječali in prosili usmiljenja ter stokajoč sklanjali svoje vrhove do zemlje. Gozdni mlaj se je stisnil pod košate smreke in hojke, kjer so že čepeli njih še nedorasli koški.

Vsa živa bitja in vsa rast, prav vse je trepetalo pred bližajočo se planinsko nevihto:

»Divji lovec bo zopet gnal svoj divji lov!«

Tedaj so iz tesnobnega miru pred viharjem zatulili divji psi. Skozi goščave so se pognala lajajoča krdela priganjačev divjega lovca, da so pokale veje ter se je lomilo dračje; divje cviljenje in lajanje in tuljenje je skrivajočim se živalim zledenilo kri po žilah.

V črnih oblakih pa je hrumelo in truščalo, kot bi se premikale gore, vse pa je prekričal lovski klic.

In že se je z Velikega vrha spustil divji lovec, preletel Podvrh, stopil na Htinjski vrh ter skočil na Gradišče.

Metal je svojo sekiro in divje streljal.

Na Gradišču pa je popolnoma zdivjal, zakaj vse gradiške vile so stale na mladih štorih z vsekanimi drvarskimi križci in jim zaradi tega ni mogel do živega. Tedaj se je zarotil, da se bo strašno maščeval nad mladim drvarjem, ker mu je prekrizal njegov načrt. Zapodil je svoja pasja krdela z Gradišča in oddivjal čez turiške goščave, preklinjajoč gradiške vile in grozeč mlademu drvarju.

Z divjim lovцем se je s trikraljevske Planine in svetourskega Podvrha odvlekla tudi planinska nevihta tja čez Šmartno in dalje čez pohorske lesove proti Mariboru. Kopaste vrhove in zelena pobočja pa je zopet obilo zlato sonce.

In tedaj si je vse bilje in silje oddahnilo; odleglo je tudi do tal se pripogibajočim drevesom, ki so zdaj lahko zravnala svoje vrhove; tudi njih mlaj je zlezel izpod spodnjih vej. Žitne njive so se dvignile, po velikih travnikih so se zopet zamajale trave; rože so se nasmejale zlatemu soncu.

Vsa rast je tokrat ostala nepoškodovana.

Iz skrivališč so se prikazale na beli dan srnje in jelenje družine, gozdni ptiči so se iz somračnih dupel speljali na veje, divje kure so odfrfotale v tihe lesove, zajci pa so jo mahnili na fratne zelnike.

Drvarji so se vrnili v drvarije, lovci v graščinska lovišča; pastiričke in pastirji pa so iz staj spustili ovce.

Tedaj je tudi htinjska dekla kravarica odgnala krave na pašo.

Ob robu gradiškega gozda je sedla na štor, da je pasočo se živad imela lepo pred očmi ter zapela svojo pastirsko pesmico:

»Nekoč je živelo ubogo deklinče. Bilo je sirotče brez očeta in matere, ki sta ji umrla že v rani mladosti, da se ju ni niti spominjala. In siroto je vzel htinjski kmet za svojo pastirčko. Pasla je kmetove ovce po gozdnih golarnah in skritih žadelah. Deklinče je zraslo v deklo, iz ovčarice je postala kravarica. Ta kravarica vstaja prva ter se zarana napoti v hlev; tam odveže krave, telice in teličke ter jih spusti na dvoriščno gorico. V plotu jim odpre leso ter jih odžene na pašo. Na paši pa jim lepo prepeva, ker ima svojo živad rada. Živad pa ima rada njo, zato se tako mirno pase; ne sili ji v škodo, da je kar nič ni treba hoditi zavračat.«

Prenehala je in premišljevala:

»Bo li kravarica kdaj kmetica?«

Pastirski zvonci so potrkavali njeni srčni želji, rosni travnik pa ji je zablestel kot biserna rajska poljana.

Trave so bile lepo umite, planinske rože pa so se upogibale, ker so bile preobložene z rosnimi biseri. Nebo se je po divjem lovu že dodobra obrisalo, zrak pa je še dišal po čistem dežju, ves prepojen z vlažno soparico.

Živini je vse to godilo, da se je lepo mirno pasla; le mlada telička se je muzala okoli kravarice.

»Si že pridna, moja telička!« Kravarica jo je pobožala po sredi čela in jo ljubeče potegnila za uhelj. Mlada telica pa se ji je zahvalila po svoje: nežno ji je polizala roko in že se je pripravila, da obliže še deklin obraz.

»Ne, draga moja, lica mi pa ne boš oślinila! Že dobro! Le pojdi in si poišči najboljših trav! Pa da mi kam ne zaideš! Da veš! Jaz pojdem tjale v gradiško borovje gledat, če je ponoči zrastlo kaj gob! Če so, bodo moje!«

In mlada kravarica se je pognala čez viseči pašnik; med umitimi travami in gozdno praprotjo se je njeno hodno krilo napilo deževnih ros, da se je zaokrožilo v prožen zvonec.

Mlada kravarička se je čez klančno cesto pognala po strmem gradiškem nasipu, kjer je na pustih, rodnih ilovicih rastle redko borovje; le tu in tam se je med njimi silila krmežljava smrečka, da bi se potegnila v višino do sonca in zraka.

Čez mahovje in borovničevje so se povešale mladice ostroginih grmov; kravarica se jim je izogibala, a nekaterim se je vendarle posrečilo, da so ji v gole noge zarisale krvavo raz.

Dekla pa je vohala gobe; njene oči so kar švigale in skaskale po gozdnih tleh zdaj sem zdaj tja; tu je z nogo podrla gozdno praproto, tam sunila divjo gobo, ki si je ob udarcu zlomila vrat in izgubila pisan klobuk.

»Hudičeva goba, ni te škoda!«

Ko je kravarica dospela na pravi gobji prostor, ji je srce zaigralo v veliki sreči; kamor koli se je ozrla, povsod so se ji bahale prave gobe, vse mlade in še nedotaknjene. Prevezala si je predpasnik ter pokleknila k njim v mokri mah.

»Kar cela gobja družina!« je vzkliknila.

Z mrzlično naglico jih je jela ruvati in pipati iz gozdnega maha. Z žepnim nožičem jih je kar na samem gobjem prostoru lepo otrebila in jih spuščala drugo za drugo v predpasnik, otrebke pa je vrgla nazaj v črne jamice, iz katerih je bila izruvala gobe. Z velikim zadovoljstvom se je ozirala za belimi otrebki, ki so ležali v zelenem mahu, kot bi jih bila nasejala sejalecva roka.

»Zdaj pa naj le pridejo visoljške viničarke in htinjskogorske gobarke. Našle bodo za menoj le gobje otrebke!« se je zadovoljno smehljala.

Gobja strast pa jo je gnala zdaj sem zdaj tja, od bora do bora, od grmiča do smrekovega koška; tam je privzdigovala po zemlji ležeče veje ter s svojimi bistrimi očmi spretno pokukala podnje.

Vedno več gob je imela v svojem predpasniku, a še jih je iskala, da je v tej svoji gobji strasti pozabila na vse drugo; v mislih in njenih očeh so bile le gobe, gobe...

Kar jo pokliče moški glas: »Slišiš kravarica!«

Kravarica se je tako prestrašila, da bi bila skoraj spustila predpasnik, poln nabranih gob. Ko pa se je obrnila, je za deblom zagledala mladega drvarja, za katerim ji je bilo in pelo mlado srce.

»Ti grdež ti, kako si me prestrašil!« se je hudovala.

»Saj nisem divji hostnik! Sem le tvoj mladi drvar!«

»Če bi bila razsula tele gobe, bi ne bil nič moj, grdi moj goščar! Kaj pa strašiš po gradiškem borovju?«

»Gobarke lovim!« se je veselo odrezal drvar. »Podiram. Podiram bore ter jih tešem v bruna in trame. Za najino kočo. Tako lepo raščeni bori so, les pa gladek in stegnjen, brez grč! Juhuhu! To bo topel najin domek!«

In že jo je objel ter jo veselo zavrtel.

»Tak ne nori vendar! Mi boš vse gobe zmečkal!« se je kregala in smejala obenem. Nato pa se mu je spretno izmuznila in kot srna stekla po strmini navzdol.

Ko je mlada kravarica pritekla v gozdno zadelo, se je plašno ozrla, če ji morda kaka krava ni ušla v škodo tja na htijske njive. V svoje največje veselje pa se je prepričala, da se je vsa živad lepo mirno pasla po visečem travniku. Tedaj si je veselo zapela o srečni pastirici, ki pase svojo živad po planinskem pašniku...

Vtem pa je iz gozda prišla gradiška vila; čez rosne trave in viseče rože je plavala kot prelep beli metulj. Za hrbtom pojoče kravarice se je neslišno ustavila in, ko je s travnika spolzel zadnji odpev pastirske pesmi, je spregovorila:

»Tako je prav, dekla kravarica, le veselo si prepevaj!«

Dekla se je rahlo prestrašila, nato pa se zvedavo obrnila; zagledala je snežnobelo vilo s prelepimi lasmi, ki so ji med metuljčnimi krili kot pohorski slapiči padali do tal.

»Kdo si?« se je začudila kravarica.

»Gradiška vila! — Ne boj se me! Prinesla ti bom srečo!«

»Srečo, srečo!« je iz dna srca zahrepenela kravarica.

Šele po nekaj tihih trenutkih je dekla kravarica zapazila srebrno golido v vilinih nežnih ročicah ter jo pogledala. Ko sta se njuna pogleda srečala, se je gradiška vila opogumila:

»Nekaj bi te rada prosila!«

»Govori, govori! Če ti bom le mogla izpolniti prošnjo, ti jo bom iz srca rada!« jo je kravarica iskreno spodbudila.

»Doslej smo gradiške vile dobivale mleko drugod; bilo je dišeče, gosto in mastno; kuhano je naredilo za prst debelo smetano, vso žolto kot najboljše maslo. Ne tajim, da bi ga še vedno lahko dobivale, toda sklenile smo, da ga tam ne bomo več jemale! Kravja dekla je strašno jezljiva; na paši pretepa kmetove krave, pri molži pa jih tako preklinja, da so že preklete do zadnje kosti in dlake...«

»Že vem, gradiška vila! Prebrale bi si rade mleko in mlekarico. In v tisti srebrn žehtar bi rada mleka! Kar pojdiva h kravam; bova pogledali, če imajo kaj mleka!«

Nabrane gobe je skrila pod praprot in šli sta proti kravam.

Kmetove krave so prisluhnile deklinim klicem, se prenehale pasti in dvignile glave. Nekatere so se s košatimi repi muhale, druge pa so se nemirno prestopale in šemetale, kajti v nabreklih vimenih jih je mleko silno tiščalo.

»Dovolj bo mleka tudi zate, gradiška vila!« je vzkliknila dekla kravarica.

»Ti ne veš, kako mi boš ustregla! Zelo ti bom hvaležna!«

Bistra kravarica se je teh vilinih besed silno razveselila, saj je že slišala stare ženke praviti o vilah, ki menda prinašajo srečo in blagoslov gostoljubnim ljudem. Poleg tega pa stari glasniki ljudskih izročil zatrjujejo, da se belim vilam človek neki ne sme zameriti; ne sme jim odbiti prošnje; užaljene vile bi se utegnile maščevati.

Zato jo je z žarečimi očmi pogledala in jo povabila:

»O, le prihajajte k nam po mleko! Če si ga drug drugemu privoščimo, ga bomo imeli vsi dovolj!«

»Kar namolzi mi ga v tole golido!« je prosila vila.

Kravarica je vsa srečna vzela vilin žehtar in se sklonila. Brž je naplala vanj z obema rokama bisernih ros, da bi z njimi umila vime. Nato je skočila k najbližji kravi, najboljši mlekarici, jo prijela za rog in jo peljala h gozdnemu parobku; sedla je na štor in se podobrikala kravi:

»No, sivka moja, zdaj pa le spusti mleko!«

In krava sivka se je lepo vstopila, jo s svojim hrapavim jezikom obliznila, z repom pa jo hudomušno očvrknila.

»Bodi no pridna, sivka!« jo je kravarica pokarala. Sivka se je umirila in kravarica ji je vime in zizke umila z nabrano roso pa zapela pesem o dobri kravi sivki...

Gradiška vila je medtem med travami nabrala planinskih rož in zeli, ki jih imajo krave posebno rade, in jih podržala sivki. Ko je le-ta iz vilinih rok pobirala izbrane rože in slastne zeli, je bela žena zaželela, da bi krave rade vimljale ter imele obilo mleka.

In že so v srebrno golido jeli brizgati topli mlečni curki.

Ko je dekla sivko pomolzla, jo je pohvalno potrepljala po vratu, nato pa poklicala še kravo črnko.

»No, črnka, zdaj pa še ti spusti mleko, kot ga je že dala dobra sivka!« jo je že v naprej pohvalila. Tudi črnki je umila vime z deževno roso, ji zapela o dobri kravi črnki, ki tako rada povimlja ter spusti mleko v vime in zizke.

Vila pa je črnki prav tako ponudila izbranih trav...

Dekla kravarica je prepevajoč namolzla mleka prav do vrha posode tako, da so mlečne pene kipele že čez rob ter se tresle v rahlem pošumevanju.

»Si že pridna, črnka,« jo je kravarica zadovoljno potrepljala, »da si privimljala in si tako lepo mirno stala!« Srebrno golido pa je izročila vili z vabilom: »Pa še pridi po mleko!«

»Bom, bom! Pa hvala lepa! Želim le, da pri vaši hiši ne bi nikoli pogrešali mleka! Svoji kmetici pa le povej, da si mi na paši dala poln žehtar mleka. Upam, da te zaradi tega ne bo okregala!« Vsa srečna je odhitela v gradiški gozd.

Odslej je gradiška vila v ranih jutrih prihajala po mleko k htinjski kravarici kar na pašo in dobivala ga je redno poln žehtar, saj so krave imele mleka kot še nikdar doslej.

Tudi doma je bilo mleka prek zadosti. Gospodarica ga je imela v lopi polno omaro; za otroke sladkega, za odrasle polne latvice kislega. In še ga je preostajalo za prašičke, ki so bili že tako lepo okrogli. Kmetica je некоč skušala dekle:

»Kje paseš zadnje dneve, da imajo krave toliko mleka?«

»V zadeli! Saj ga tudi lahko imajo, ko mi jih pa vile pomagajo pasti... Za plačilo pa jim vsako jutro namolzem mleka v srebrn žehtar,« se je pobahala kravarica. »Hm, jaz nisem kar tako navadna kravja dekla!«

Gospodinja je bila svoje mlade dekline kravarice silno vesela. Za plačilo ji je neko jutro podarila najlepšo teličko:

»Da boš imela prvo kravo...« Pri tem ji je kmetica hudo-mušno pomežiknila, češ, saj vem za onega drvarja, ki teše v gradiškem borovju in ti je vedno v mislih in v srcu...

Ko je drugo jutro kravarica zopet prignala na turistiški travnik, je z vrha gozdne zadele zopet prišla gradiška vila s srebrno golido po mleko. Kravarica ji je namolzla polno posodo.

»Ali je kmetica huda?« jo je skušala vila.

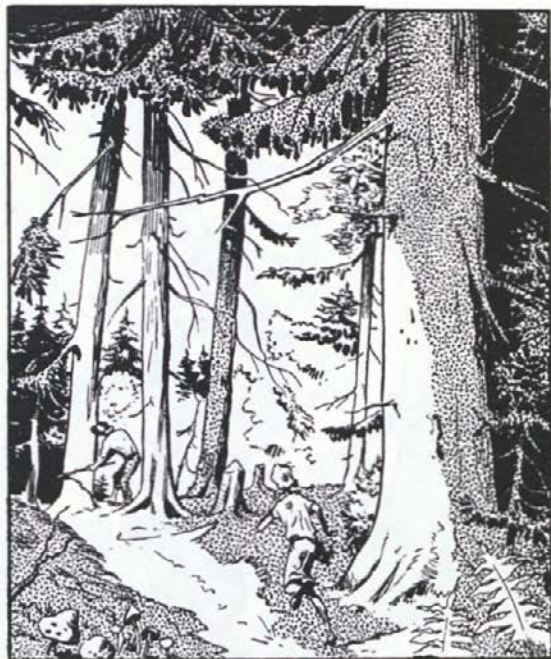
»Kaj še! Strašno je vesela in srečna! Z menoj pa je tako zadovoljna, da mi je včeraj podarila najlepšo teličko. Za prvo kravico...« je rekla.

V tem hipu pa zadoni iz gradiškega borovja vesel vrisk. Kravarici je v lice planila kri, a se je ponevedovala:

»Le kdo že navsezgodaj tako lepo vriska?«

»Mlad drvar je... Podira borovje, ga žaga in klesti, da je veselje! In dobrega srca je. Srečna bo tista, ki ga bo vzela za moža,« je prerokovala vila.

»Srečna, praviš?« in že mu je v pozdrav zapela pastirsko pesmico. Ko ji je gradiški gozd vrnil vriskajoč odmev, so v njenih očeh zagorele zarje prihodnje sreče. »Tako rada ga imam!« je objela vilo in ji zaupno pošepetala na uho.

Gradiška vila je kravarico, ki ji je bila pravkar zaupala svojo mlado ljubezen, nežno objela ter ji prav tako pošepetala na uho, kako zelo jo ima nekdo rad...

»Govôri že, ti dobra, zlata moja vila!« In poljubila jo je.

»Saj ne morem...« jo je vila vsa zadovoljna dražila, nato pa ji je vse povedala; kako ga je prvič našla v gradiškem borovju in mu pripovedovala o večnem strahu pred maščevanjem, v katerem žive gradiške vile, odkar blodi čez pohorske kope in gošče prekleta duša divjega lovca; da si pri delu za nov domek vedno poje in žvižga, misli pa le na mlado dekle, ki jo bo vzел za ženko. Zato tako hiti z delom, da bo nova kočka čim prej lahko sprejela prvo gospodarico.

»O telički še nič ne ve!« je kravarica zakoprnela v bližnji gozd, nato pa pogledala vilo.

»Le pojdi tja in mu povej! Tačas bom že jaz pasla!«

Dekla je od veselja poskočila kot kobilica sredi dišečega sena in kot srnica odbrzela na Turiško gradišče.

Kravarička je na vso sapo pritekla v gradiški gozd. Izza debela je zastrašila mladega drvarja, zamišljenega v svoje delo, nato pa mu voščila:

»Srečo dobro ti Bog daj! Pomagat sem ti prišla!«

Drvar se je dekleta silno razveselil, a jo je vendarle rahlo pokaral, češ da utegne izgubiti krave...

»Nič se ne boj! Jaz nisem navadna kravarica, o ne! Da boš vedel: gradiška vila mi jih pase! Si zinil, ha? Le zijaj! Pa še nekaj imam! Ugani!«

»Kaj bi ugibal! Pa ne ženina, kakšnega goščarja zelenega!«

»Imam ga, imam ženina, goščarja! Tebe. Da boš vedel!« se je malo hudovala, nato pa se mu prijazno namuznila. »Razen tebe imam pa še nekaj. Ugani! Ne ugameš?...« Čez hip pa: »Telico! Da! Za plačilo, ker imajo naše krave mleka kot še nikoli, mi je kmetica dala najlepšo teličko, da bova imela prvo kravo!« In srce ji je kar igralo, ko je videla ponos v njegovih zadovoljnih očeh.

Zdaj pa se je drvar hudomušno zresnil ter jo pogledal od strani: »Tudi jaz imam nekaj!«

»Telico! Pa mene!« mu je vpadla v besedo.

»Še nekaj, pa ne vem, če bi ti zaupal!« jo je dražil, nato pa dejal: »Imam krstno botro!«

Ta novica je deklo tako presenetila, da je onemela.

»Zdaj si pa ti zinila, kaj? O, jaz nisem kar takle navaden drvar, o ne! — Sama gradiška vila bo krstna botra najinemu otroku,« je bil ponosen.

»Ti da si jo naprosil?« se je dekla kar topila od sreče.

»Jaz, tvoj goščar!« In pripovedoval ji je o svojem srečanju z vilo. »Ko sem se lotil podiranja, me je obiskala gradiška vila ter mi potožila svoje gorje, kako jih divji lovec preganja. Ko je zagledala nov štor, me je zaprosila, naj vsekam vanj drvarski križec. Če se vile povzpnejo na tak štor, jim divji lovec ne more prizadeti nič žalega. Seveda sem rade volje vsekal v štor drvarske križce.«

Zdaj ga je kravarica ponosno potrepljala po rami:

»Prav si storil, ko si jim v šture vsekal drvarске križce, da se bodo ubranile divjega lovca!«

»Pa to še ni vse!« je dražil njeno radovednost. »Bi ti povedal, pa ne vem, če me imaš kaj rada!«

»Nikar me ne draži! Saj vendar sam dobro veš, da te imam rada!« In zuhljala ga je ter mu pošepetala na uho: »Tako rada te imam, da te bom vzela, seveda, če me češ!«

»Jaz pa tebe, če te čem; in ti mene, če me češ!« ji je veselo nagajal. »Nu, če je tako, se bova pa kmalu vzela in se vselila v najin domek.«

»Kdaj bo še to!« je žalovala ona. »Sam ne boš zmogel vsega tesanja; moral si boš dobiti pomagačev!«

»Jih že imam. — Oni dan mi je botra vila obljubila, da mi bodo vse gradiške vile prišle pomagat staviti novo drvarsko kočko!« je mladi drvar končal ter ponosno zrl v kravarice oči, polne zarij bodoče sreče.

Kravarica ga je nenadno objela okrog vratu in ga srčno poljubila. Ganjena mu je pošepetala na uho:

»Ne veš, kako sem srečna in kako rada te imam!«

On pa ji je vdano šepetal svoje davne sanje:

»Imela bova lepo, novo kočko sredi gradiškega borovja... V njej bo toplo ognjišče... ob njem bo tekla zibelka najinim otrokom... Seveda, če nam jih bo dobri Bog kaj poslal!«

»Veš, da nama jih bo!« je zatrjevala dekla. »In srečna bova!«

»Srečna bova, presrečna v najini drvarski bajtici. Veš, zdaj se bo zares uresničilo staro izročilo, da je srečen tisti, ki ga imajo vile rade!« je drvar kar gorel od bližnje sreče.

Kravarica je razklenila svoj objem, prijela fanta za roko in ga potegnila za seboj:

»Na najino dobro vilo sva pa popolnoma pozabila! Pojdiva k njej, da se ji oba lepo zahvaliva! Za vse!«

In že sta stekla skozi tiho borovje in mirno smrekovje.

V gozdni zadeli pa je medtem bela vila zvesto pasla. Neslišno se je sprehajala med travami ter zdaj tu zdaj tam utr-gala kakšno rožo, travo, zel, ter jo vrgla kravam, da bodo imele več mleka.

Zdelo se je, da mladih dveh srečnih ni niti opazila, ko sta prečkala turistiški travnik.

In že sta stala pred njo, držeč se za roke kot otroka:

»Tu sva zdaj oba, dobra vila. Toliko dobrega si nama sto-rila, da ne veva, kako se ti bova oddolžila.«

»Saj sta že vse poravnala!« se je branila dobra vila. »Ti, kravarica, nam daješ vsako jutro mleka! In ti, drvar, si nas ubranil pred maščevanjem divjega lovca, ko si v šture vsek al drvarske križce!«

»Sva dolžna, sva! Za botrinstvo in za pomoč pri najini kočki,« je hitel srečni drvar.

»In za vso srečo!« je dostavila dekla kravarica. »Večna dolžnika ti ostaneva!«

Gradiška vila pa je odklanjala njuno zahvaljevanje:

»Ničesar mi ne dolgujeta! Me gradiške vile smo vama dolžnice! In zadovoljne bomo, če vaju bomo videle, da srečno živita v svoji bajtici! Le to vaju prosim in rotim: preklinjati ne smeta ne v koči ne po gošči okoli nje! Vajina kletev bi nas pregnala od tod!«

»Dobra vila, ti dobro veš, da iz najinih ust ne bo prišla kletev čez vas, marveč le hvala!« sta ji vneto zatrjevala.

»Prav, za vajino srečo bom že jaz skrbela ter vaju branila pred zlo srečo, ki bi jo morda vama hotela pripraviti hudobna bajna bitja. Če bi pa vaju vendarle doletela nesreča, ne smeta nikdar preklinjati nas, gradiških vil!«

»Naj pride kar koli, iz najinih ust ne boš slišala žal besede!«

Gradiška vila se jima je ljubeznivo nasmehnila, se lepo zahvalila za mleko ter lahno odšla po stezici, kot bi bil čez zeleni travnik odplaval velik metulj. Drvar in dekla pa sta ji mahala v slovo, dokler ni zginila v gradiškem gozdu.

Šele zdaj, ko sta bila sama, sta se vzdramila ter se spomnila vsak svojega dela; kravarica paše, drvar pa tesanja.

Kravarica je pogledala na sonce, ki je že visoko plavalo po modrem nebu, se ozrla na site krave ter spoznala:

»Treba bo gnati domov!«

»Na delo bo treba!« je pristavil drvar. »Glej, da večerko zopet priženeš sem v zadelo!«

Prisrčno sta si pokimala v slovo in odšla vsaksebi; dekle s kravami proti domu, drvar pa jo je mahnil čez travnik. V gradiškem gozdu se je znova lotil svojega dela: tesal je, da se mu je borovina pod sekiro plankačo kar iskrila. V njegovem srcu pa se je ukresal prelepi ogenj: mislil je na svojo nevestico ter na prerokovano srečo, ki ju čaka...

»Poroka bo, gostija! In potem bo krst! In tedaj bo botrovala botra vila!« si je pel na ves glas, tako da so njegovi pesmi prisluhnile še bele vile tam v svojem gradiču ter se čudile prepevajočemu drvarju sredi gozda.

Mladi drvar je ves zasanjan v prihodnjo srečo podiral in tesal, da je v nekaj tednih imel natesanih dovolj brun in tramov za novo kočico. Tedaj je prišla k njemu gradiška vila; malo se je razgledala po gozdni poseki, se sprehodila med skladovnicami čakajočih tramov in brun, nato pa izbrala stavbišče za novo kočico.

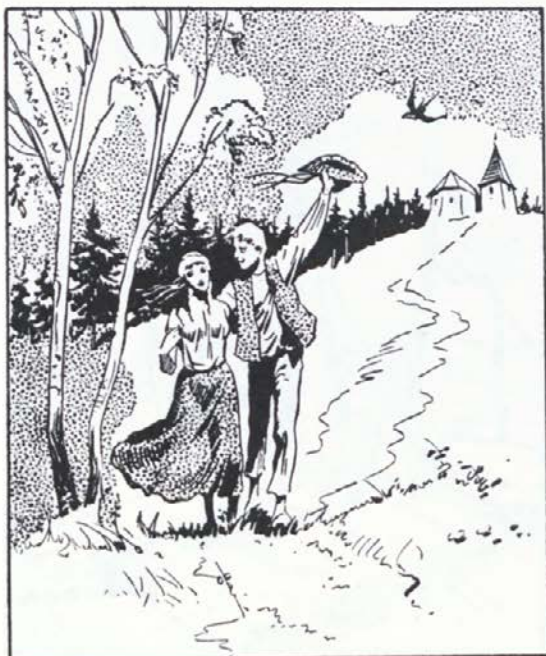
»Tukajle bo stala nova drvarska kočica!«

Mladi drvar jo je srčno rad ubogal, saj je predobro vedel, da mu izbrana botra vila želi le srečo, srečo.

Zravnal in očistil je stavbišče. Za temelje nove bajtice je vkopal štiri kamne, položil čeznje prve štiri tramove ter jih z lesenimi klini zakalal v sklepno vez.

Tedaj je gradiška vila pripeljala vse svoje družice; pomagale so drvarju prinašati tramove, jih zlagati v stene ter jih vezati v ogelnih sklepih. V tednu so bele stene prekrile s streho, sredi bajte pa zložile kamnito ognjišče.

In drvarska dimnica je pričakovala svojo prvo gospodarico.

Po oklicih pri htinjskem župniku sta mlada dva prepevala: joč vabila svate in svatinje k njuni poroki in gostiji.

Najprej sta se oglasila na gradišču; izbrano botro vilo sta naprosila za prvo vodiljo, gradiške vile pa za nevestine družičke. Za drugo vodiljo sta naprosila deklino dosedanjo gospodarico, kmeta pa za starešino.

Htinjski kmet in kmetica sta povabila še vaščane in vse sosede, ki so kmetici jele znašati gostijskih daril: košare jajc, kokoši, domačih klobas in več let staro, na zraku posušeno svinino. Kmet pa je oskrbel še htinjskogorskega vina in pijače.

Vse je govorilo o drvarjevi poroki in gostiji.

Ko ju je htinjski župnik poročal, so stare ženske opazile, da je sveča na moški strani le brlela in so si takoj pošepetale staro vero, da ženin ne bo dolgo živel, ker je njegova sveča med poroko skoraj ugasnila...

Na gostijo pa so dekleta prinesle še spletenih svatovskih štrucev, da bi mlada zakonca imela veliko otrok...

Po veseli gostiji je svatovski sprevod krenil tja na Turiško gradišče. Nova drvarska bajta ju je pričakovala z na stežaj odprtimi vrati in vsa ovenčana z zelenjem.

Vodilji sta nevesto najprej popeljali k novemu ognjišču, da je na njem zanetila prvi domači ogenj. Okrog njih so svatje zaplesali svatovski ples, nato pa se počasi poslovili. Nazadnje je botra vila velela prinesiti jelenovo rogovje.

»Pribij to rogovje na svisli, da divji lovec ne bo imel moči čez ta novi domek. V rogovju bi si raztrgal svojo blodečo dušo...« je dejala botra vila.

Drvar je storil, kakor mu je svetovala botra.

Htinjska kmetica jima je čez teden za pògostovanje pripeljala darovano telico ter jima voščila srečo pri živini, nato pa ju je povabila v dnino, drvarja v gozd, njo na njive.

In res: drvarka je hodila delat na plodne htinjske njive, drvar drvarit v planino, gradiške vile pa so jima podnevi varovale kočko in pasle kravico s teličkom.

Čez gradiški gozd so oddrveli zimski vetrovi. Ko so za njimi pritisnile zmladletske sape, je drvarjevima dobri Bog poslal njuno srečo — dečka. Gradiška vila mu je tedaj pre-rokovala, da bo rasel kot mlada smreka in živel dolgo, dolgo; mnogo bo pretrpel, pred smrtjo bo pa zelo bogat!

Čez dober teden je gradiška vila nesla drvarčeka pogančka h krstu. Ko je botra vila šla skozi htinjsko vasico, so se Htinjčanke radovedno zbirale za plotovi ter se pogovarjale čez vaško pot:

»Da vile prerokujejo rojenčku usodo, da izbirajo kmetom pravo njivo in svetujejo pravo setev, da pomagajo po njivah pleti lan, žeti prezrelo žito; da dobrim pastirjem pasejo živad in hodijo na pašo po mleko; vse to smo že slišale. Nismo pa še slišale, da bi pri krstu botrovala vila! Boste videle: botriča čaka nenavadna usoda!« so babjeverno sklepale htinjske vaščanke ter zmajevale z glavami.

»Nič dobrega ne bo iz tega!« so menile.

Gradiška vila je slišala pogovore htinjskih vaščank in srce se ji je stisnilo v strahu za svojega botriča. Molčala je, vendar je trdno sklenila, da bo nanj pazila bolj kot mati. Oglasila se je v župnišču.

»Gospod župnik! Prinesla sem vam drvarjevega pogančka, da bi ga krstili!« je poprosila.

»Tako! Le v krstne bukve ga bom prej vpisal.« In vzel je veliko staro knjigo ter vpisal svojega novega župljana in njegovo krstno botro, vilo.

Nato pa sta odšla v župno cerkev svetega Petra in Pavla, kjer je župnik drvarčka krstil, vila pa mu je botrovala.

Ko se je botra vila vračala, sta jo na robu gozda že pričakovala drvarjeva. Botra jim je dete izročila z naročilom:

»Kadar si bosta zvečer svetila s treskami, jih prižgita samo na enem koncu! — In kadar ga boš položila spat, ga vsakokrat prekrižaj! Potem sovražni škopnik ne bo imel čezenj moči!« in se je poslovila.

Ko je istega večera mlada drvarka previjala svojega draga sinčka, se je spomnila botričinega naročila; previla ga je in prekrižala: »Križ božji te varuj pred škopnikom!«

Mladi drvar pa je prižgal treske le na enem kraju ter jih utrinjal, v pobožni želji in dobri veri:

»Da ne bo imel škopnik čez otročička svoje zle moči!«

Po večerji sta še enkrat pogledala svojega sinčka in ga prekrižala; nato je drvar utrnil tresko in legla sta.

Prav to noč pa je pridrvel divji lovec nad gradiško borovje ter v njem poiskal drvarsko bajtico, hoteč se maščevati nad drvarjevimi; nad njim, ker je v šture zasekal križce in so mu vile ušle; nad njo, ker je prijateljica vil, nad sinčkom pa, ker je vilin botrič.

Toda na svislih je našel pritrjeno jelenovo rogovje.

»Prekleta vila! Zdaj se ne morem maščevati, kajti na rogovju bi si raztrgal dušo!« je robantil.

Spomnil se je škopnika ter ga pri priči poiskal.

In divji lovec je nočnemu škopniku potožil svojo nemoč in zlo srečo pri svojem maščevanju nad gradiškimi vilami ter drvarjevimi, njihovimi varovanci.

»Ne morem jim priti do živega, odkar jim je ta presneti drvar v vse šture vsekali drvarske križce! Vile pa so drvarju nasvetovale, da je na svisli pribil jelenovo rogovje! In tako tudi drvarjevim ne morem storiti ničesar, ne da bi si pri svojem maščevanju raztrgal dušo! — Zato napravi ti svoje! Že veš, kako in kaj!«

Nočni škopnik je divjemu lovcu zloradostno obljubil svojo pomoč. Pri priči je odplul na žitne njive, kjer si je našel zrele rži; osmukal je vse klasje, iz snopove ritne pa zmetal vso zeleno travo in žitni plevel. Oškopano slamo je povezal v snopov otep, pri vrhu, kjer je bilo prej klasje, prižgal ter sedel nanj. Goreči otep ga je dvignil pod nočno nebo in pošastni škopnik se je popeljal, da izpolni svojo obljubo, ki jo je bil dal divjemu lovcu.

Na gorečem otepu, s katerega so se utrinjale žareče iskre, je jahal škopnik ter se z velikanskim repom nekaj časa vozil nad črnimi kopami in vrhovi. Nenadno je zavil nad Htinjski vrh, z njega pa odplul na Turiško gradišče, pod katerim je v nočni tišini čepela drvarska kočka in v kateri sta drvarjeva sanjala o svoji mladi sreči...

Nad gradiškim borovjem je nekajkrat zaokrožil in, ko je v gozdni črnini razbral streho drvarjeve bajtice, se je strmo spustil izpod zvezdnatega neba, da se je za njim potegnil dolg rep odletavajočih isker, in sedel na sleme lesene strehe.

V strehi je iskal dimnik, a ga v svojo velikansko jezo ni mogel najti, ker ga dimnica sploh ni imela. Jezno se je udaril po čelu:

»Jaz norec, pri dimnici iščem dimnik! Dim uhaja vendar pod streho in od tam skozi špranje v svislih! Če jih hočem z dimom zadušiti, moram ubrati drugo pot: skozi svisli pod streho in od tam v dimnico!«

In škopnik je prejahal sleme do roba lesene strehe, kjer so se začenjale svisli. V zadimljenih svislih je na svoje veliko veselje našel črne špranje, skozi katere je iz dimnice uhajal dim na prosto ter se zgubljal v gradiškem gozdu, kadar je drvarka kuhala na odprtem ognjišču.

Pri priči je potegnil izpod sebe goreči škop in jel pihati vanj tako, da je ves dušeči dim spihal skozi špranje pod streho. Pihal je vedno močnejše, da se je v podstrešju nabiralo več in več dima. Dim se je gostil in gostil, se potežil in jel plavati vedno nižje in nižje, dokler se dimasta plast ni dotaknila poda. Takrat se je dim razlezel po vsej notranjosti dimnice.

Škopnik pa je še vedno pihal in pihal v svoj goreči otep ter se škodoželjno režal.

V dimnici se je škopnikov dim zgostil popolnoma ter se razprostrl nad skromno ležišče, kjer so spali in sanjali drvarjevi. Kot dušeka môra jim je legel na prsi ter jih jel dušiti. Na srečo je bilo nad njihovim zglavjem okence odprto...

Botra vila to noč ni mogla zaspati; mučila jo je neznana skrb ter ji pregnala sladki sen. Zapustila je svoje ležišče ter šla iz vilinskega gradiča na nočni zrak.

Ko pa se je z gradiških okopov ozrla tja dol na drvarjevo kočko, je od groze zakričala:

»Škopnik! Škopnik! Škopnik!«

Kot strele so se ji v glavi podile misli, druga za drugo: »Divji lovec se nad njimi ni mogel maščevati, zato je poslal nočno strašilo škopnika, da jih zaduši! Zaduši tudi mojega botriča! Rešiti jih moram! Če že ni prepozno!«

In botra vila je tekla proti drvarski bajti, kolikor je le mogla. Ko je pritekla do kočee, je utegnila vreči svoj pogled na streho. Ni se motila. Škopnik je čepel na njej! Na stežaj je odprla vrata in izginila v dimu. Čez hip pa je že planila iz bajte s svojim botričem na rokah. Prekrižala ga je in drvarjev sinček je na čistem zraku globoko zadihal ter glasno zakričal. Botri vili je odleglo, saj je vedela, da je njen botrič rešen.

Šele zdaj se je spomnila tudi obeh drvarjevih, očeta in matere. Skočila je k odprtemu okencu ter ju poklicala:

»Drvar, drvarka, brž vstanita, da se ne zadušita!«

Ko ju je dodobra stresla, sta se drvarjeva počasi predramila in ščajmala. Silno pa sta zakričala, ker poleg njiju ni bilo več njenega sinčka.

»Kje je sinko?« sta se zgrozila do smrti.

»Rešen je! Pri meni je tu zunaj!« ju je mirila vila.

V trenutku sta drvar in drvarka planila s svojega ležišča skozi vrata. Pomirila sta se šele takrat, ko jima je botra vila izročila sinčka. Solzna sta se ji zahvaljevala in jo povpraševala, kako bi ji to povrnila. Vila pa je dejala:

»Botra sem mu, zato moram nad njim bedeti in ga varovati pred zlemi bajnimi bitji. Poleg tega smo si sosedje; drug drugemu moramo pomagati!« Želela je lahko noč in odšla.

Tedaj se je nad njihovimi glavami dvignil pošastni škopnik in preklinjajoč odplul v noč. Drvarjevi pa so spali le malo.

Iz Bistriške doline se je po gorskih potokih privlekla jesenska megla, se razpletala in se razlezla po pohorskih gozdovih. Listje po drevju je skuhala rdeče in rumeno, da je voljno popadalo na zemljo. Ko pa so se s pisanim listjem poigrali sončni žarki, je v jesenskem plesu zagorela še gozdna praprot.

V pohorskih lesovih je umirala jesen.

In tiste čase je drvar čez teden ostajal v planini, drvarka pa je hodila v dnino.

Nekega dne pa je drvarka vzela svojega sinčka v naročje, pod pazduho stisnila srp ter odšla v gradiški gozd žet praprot, da jo bo lahko nastiljala kravici in teličku.

Gredoč je skrbno varovala svojega sinka, trdo povitega v štručko. Kadar koli se je spomnila tiste strašne noči, ko jih je nočni škopnik nameraval zadušiti, jo je zazeblo.

»Tebe, ki si najina zlata sreča, bom varovala kot punčico v očesu. Niti pomisliti ne smem na to, kaj bi se bilo zgodilo, če ne bi bilo naše botre vile!«

Nežno je poljubila v hodne plenice in povoje povitega otročička, dete pa se ji je razigrano nasmejalo, ko ga je v gradiškem gozdu položila na kupček suhega listja.

»Tule na mehkem boš lepo spančkal. Nalašč sem te povila v trdo štručko, da se mi ne boš mogel nikamor skotaliti. Lačen tudi nisi, saj si se prej nazizal ter se napil še kravjega mleka. Moj siromaček, le lepo hajaj!«

Z nežnim poljubom mu je zaprla očke ter ga prekrizala:

»Križ božji naj te varuje pred zlobnimi bitji, da ne bodo imela čez te svoje zle moči!«

Sedla je k njemu ter počakala, da je sinko zadremal. Ko se je drvarka prepričala, da je sinko sladko zaspal, je tiho vstala, pobrala svoj srp ter z njim po zraku zamahnila znamenje križa:

»Križ božji, da bi srečno žela! Da se ne bi urezala, da ne bi s praprotjo vred zgrabila kače!«

Sklonila se je ter jela žeti zrelo praprot.

Pod borovjem je rastla visoka praprot. V senci je bila praprot še vsa poletno zelena; kamor pa so prikolobarili sončni žarki, tam je že rumenela in rdela.

Mlada drvarka jo je vneto žela, da bi je do večera našla čim več. Z levico je praprot prijemala v peščice, z desnico pa je zamahovala s srpom; požeto praprot je metala sprva na manjše kupčke, ki jih je nato z obema rokama objela in jih znosila v večje plaste. Tako je pešičkala in žela ter plastila zorečo praprot.

Tu in tam je pod požeto praprotjo odkrila prelepe jesenske gobe, nadahnjene z belosivkasto kopreno, kot bi jih bila že poljubila rahla slana; tudi te je devala na kup, da jih drevi ponese domov za večerjo in za suš, da jih bo imela v zimskih dneh h krompirju.

S kostanja so se osipavale zevajoče ježice ter se kotalile po bregu, natikajoč se na šumeče listje kot jež v listnjaku.

Nenadno raztrga tišino grozen krik,

Drvarko je zbolelo silneje, kot bi bila z boso nogo stopila na oster štrcelj požete praproti, bolj kot bi se bila urezala s srpom, zakaj ta strašni krik se ji je zabodel v samo srce. Že je planila proti drevesu, pod katerega je prej bila položila svoje dete. Ob njem je zagledala prestrašeno botro vilo, ki je v desnici stiskala mlado kačico.

»Ga je pičila?« je komaj izdabila mati, nato pa od strahu odrevenela, kot bi jo zadela strela.

»Hvala Bogu! Ni ga pičila, ker ni več utegnila!« jo je tolažila botra vila, dasi je bila tudi ona silno razburjena.

Šele zdaj se je drvarka lahko zganila in skočila k svojemu sinku, ki je še vedno neutolažljivo kričal, saj so ga bili kriki prestrašili v najglobljem snu.

»Na srečo ni nič hujšega kot strah in prebita groza!« jo je mirila botra vila. »Glej, kako držim med prsti kot v leskovem precepu!«

»Moj sinko!« je jecljala mati.

Botra vila se je znova sklonila k mlademu kričaču, pobrala to trdo povito štručko ter si svojega botriča pritisnila na srce.

»Ne joči, moj dragi botriček! Je že vse dobro! Poglej tule svojo mamico! Nu, le pojdi k njej!« ga je tolažila botra vila ter ga dala materi.

»Da si le živ, pri meni, moj srček, moj sinko, ti moja zlata sreča!« ga je mati trepetajoč milovala. Šele potem je vprašala botro vilo, kaj je bilo...

»Odkar vas je skušal nočni škopnik zadušiti z dimom, nimam več miru. Bojim se za svojega botriča, vajinega sinka... Srčni nemir me je gnal v jesenski gozd med zorečo praprot in padajoče listje. Kar zagledam pred seboj speče dete... Stopam po prstih, da bi ga moje stopinje ne prebudile. Ko pa se prihotapim do njega, se zgrozim do smrti; z njegovih ustnic je tale kača pila usirjeno mleko, ki ga je bilo dete v spanju izbljuvalo. Potem pa se je prepotegnila...«

Tedaj je botra vila začutila, kako se je z njene roke prej ovita kača narahlo razvila ter nemočno obvisela kot mrtva; brž so ji trdi prsti popustili, da je kača znova zadihala. Zdaj si jo je botra vila dvignila pred oči.

»Če hočeš še kdaj v svoje kačje gnezdo, potem govori! Kaj si iskala pri detetu?« ji je trdo velela.

»Vabilo me je mleko!« je zajezikala mlada kačica. »Njegova usteca so bila odprta in tudi iz njih je dišalo mleko... Hotela sem se ga napiti!«

»Nič drugega? Ali te ni poslal divji lovec, da bi ga pičila, zadušila?« jo je vila trdo prijemala.

»Prosil in zaklinjal me je, da ga rešim prekletstva. Z njim pa tudi sebe, zakaj jaz sem v kačo zakleta duša, duša njegove matere. Rešiti naju more le nedolžen otrok... Zastrupiti ga pa nisem mogla. Izpusti me, dobra vila!«

»Pojdi, materina duša!« je tedaj odvrnila vila in vrgla zakleto kačo v grmovje...

Ko je zakleta kača odšumela v grmovje, sta vila in drvarka nekaj trenutkov molčali. V mislih jima je bila nesrečna duša matere divjega lovca...

»Drugič nastavi ob sinčku skodelico mleka, da mlekaželjne kače ne bodo silile v njegova usteca!« je naročila vila.

»Bom, bom, ljuba botra!« ji je zatrjevala hvaležna mati. »Že vdrugič si ga nama rešila. Bojim se zanj! Če bi divji lovec skušal še vtretjič, nama pomagaj, botra vila!«

»Že sama sem o tem veliko razmišljala... Otroku bo treba napraviti čudovito zibelko, ki ga bo branila pred vsako nesrečo. Zibelka mora biti stesana iz take smreke, ki bo med nevihto divjega lovca zrastle v gradiškem gozdu. — Pri prvi nevihti naj pride tvoj mož na gradišče, da mu pokažem smreko!«

Drvarka se ji je vsa solzna zahvaljevala, vila pa se je poslovila ter odplavala skozi jesenski gozd kot metulj, letajoč za padajočimi listi. Tedaj je drvarka srp shranila, sinka pa odnesla domov, še vedno v strahu in skrbeh.

Mladi drvar se je šele v soboto zvečer vrnil z visoke plnine, kjer je čez teden lesoval in drvaril. Silno se je razveselil svoje drage ženke, še bolj pa sinčka. Kar oba si je stisnil na prsi: »Ves teden je bila moja duša doma pri tebi; pri sinku je vasovala! Nek dan pa me je zla slutnja tako zbegala in me mučila, da bi bil najrajši kar pridirjal domov.«

»Torej je tvoja duša slutila nesrečo, ki je pretila uničiti našega sinka, našo srečo!« je trpko spoznala mati.

»Kakšna nesreča? Govori!« se je zgrozil drvar.

Sedla sta na klop. Mati je podojila sinka, ki je že ves čas vrazil in zganjal za mlekom. Ko ga je dobil, je zadovoljno momljal v materine prsi. Šele zdaj mu je drvarka povedala, kar se je bilo zgodilo v gradiškem gozdu tisti dan, ko je žela praprot. Nato mu je povedala, kar ji je bila naročila botra vila: o prvi nevihti naj pride na gradišče, kjer mu bo pokazala smreko za čudovito zibelko. Šele tedaj bo sinko varen...

Mladi drvar je sklenil, da bo ostal doma in čakal...

Mladi drvar ni dolgo čakal na ta divji lov, zakaj že drugi dan so se izza trikraljevskega Velikega vrha dvignili srebrnobeli oblaki. Rastli so in se prekopicovali in grmadili v bele gore. Njih somračna senca pa je hitela z visoke Planine čez zaselek Rep in legla na Htinjsko vas.

Vse bilje in silje, vsa bitja in rast, prav vse je čutilo, da se bliža nevihta divjega lovca.

»Divji lov bo!« je dejal drvar. »Na gradišče pojdem, kot je bila naročila naša botra vila!«

»Tako tesno mi je pri srcu! Bojim se nesreče!« je drvarka trepetala zanj v zli slutnji.

»Ne boj se zame! Vse bom storil, kot mi bo velela botra vila! In ko bom iz novozrastle smreke stesal lepo pisano zibelko, se bo v njej odzibal najin sinek, vilin botrič! In za njim še njegovi bratci in sestrice.«

Oba si je pritisnil na srce in ju srčno poljubil. Nato je veselo odhitel v gradiški gozd...

Nenadno je zaslišal, kako je borovje tožilo ter bilo v skrbah za svoje vrhove, da jih ne bi divji lovec polomil, ali pa jih z ognjeno strelo razčesnil od vrha do tal v treske in iveri.

»Upognimo jih do zemlje!« so bučala drevesa. In že je pohorski gozd svoje vrhove upognil do zemlje, da bo divji lovec laže divjal prek njih.

Tedaj se je mladi drvar spomnil starega izročila, da naj v stiski leže na gozdno pot, na zemljo, kadar divja čez pohorske kope in vrhove divji lovec. In že je ležal na presušeni zemlji, ki je vpila za dežjem in tu pa tam kot žejne ustnice odprla svoje špranje.

Ko se je ozrl v hrumeče nebo, so mu na obraz padle prve deževne kaplje, velike in težke, kot bi padal pesek. Za belim oblakom se je prignal črni oblak, ki je pred seboj gnal skrivnostne sence grozečega somraka. Divji lov se je bližal kot plaz plovov, sproženih po strminah. Drvarju je ledenela kri, srce se je zbalo v zli slutnji ter burno bilo.

Iz črnih oblakov se je ulila ploha; lilo je kot slapiči z jezov in potočnih zapornic. Sklonjena drevesa so škripajoč ječala in tožila, kajti silna burja jim je viharila sklanjajoče se vrhove in lasala preplašeni mlaj. Po gozdu se je lomilo dračje in vejevje. Skozenj je divjal lovski klic: utata!

Skozi dež in burjo se je priplazila botra vila; stežka je stopila na štor z vsekanim drvarskim križcem. Ko je zagledala ležečega drvarja, mu je namignila, naj pride bliže.

Drvar se je privlekel po vseh štirih do štora, s katerega je divji lovec hotel pregnati gradiško vilo, trgajoč ji bela oblačila. Drvarju se je botra vila zdela kot raztrgan metulj, ki ga je ubila toča.

»Molči in ne gani se!« mu je zakričala.

Iz črnih oblakov je zatulilo; to so lajali divji psi; njih trupla so bila bežne črne sence, le njih glave so bile vidne, zakaj njih gobci so z vsakim laježem bruhnili ogenj. In njih število je strahotno rastlo v zraku in po tleh.

Med peklenkim laježem je jela pokati vražja puška...

Kar divji lovec prevpije razdivjano burjo, ves pasji lajež in vse peklenko streljanje:

»Že zopet drvarski križec v štoru in na njem vila, moja sovražnica. Ob štoru pa leži drvar, ki mi je po vsem gozdu zasekal križev, na svoje svisli pa pribil jelenje rogovje; dušo naj bi si raztrgal... V ta štor bom zdajle zasadil svojo sekiro in se maščeval!« se je peklenko zarežal.

Drevje je zaječalo; debela so se v strahu upognila v velikanske loke, vrhove pa so pritislila ob gozdna tla.

Skozi razdivjani zrak je zdajci švisnila nevidna sekira. Vila in drvar sta v smrtni grozi zamežala in zahrepenela:

»Da bi zletela mimo mene!«

Sekira je udarila v najbližjo smreko ter ji presekala deblo; odsekani vrh pa so lovčeve roke zasadile skozi drvarjeve prsi; iz njih so mu strgale živo srce ter ga pokopale v gradiško zemljo, dež pa je odtekal ves krvav.

Nesrečni drvar je bil pri priči mrtev.

»Botra vila,« se je divji lovec norčeval, »zdaj mu pa le pokaži smreko, ki je zrastle med divjim lovom! Iz njenega lesa daj iztesati svojemu botriču čudovito zibelko, njegovemu očetu pa krsto!«

In divji lovec je v nekaj trenutkih za nevidnimi krdeli divjih psov med pasjim tuljenjem, peklenskim streljanjem in škodoželjnim krohotanjem odviharil s Turiškega gradišča.

Somračne sence so se redčile. Nebo se je očistilo v jasne modrine. Tepeni in zviharjeni gozd si je oddahnil; usločena debla so se poravnala, zmešane veje so se uredile, upognjeni vrhovi so se zopet dvignili pod jasno nebo, se nekajkrat zamajali sem in tja ter se plašno spraševali, koga neki je zadela lovčeva sekira.

Tedaj pa so vrhovi zaslišali tako obupen jok, da so na mah odreveneli. Umirala je prelomljena smreka, ki je ubila mladega drvarja. Izkrvavela sta oba, smreka in gradiški drvar.

Na svojem štoru pa je botra vila še vedno stala kot kip žalosti in groze; zdelo se ji je, da je drvarjev smrtni krik raztrgal tudi njeno srce. Šele čez nekaj časa se je strašne nesreče popolnoma zavedela; zastrmela se je v mrtvega drvarja in v smrekov vrh, zasajen skozi njegove prsi. In takrat se ji je iz prsi utrgal krik groze in obupa, nato pa je od silne bolesti zajokala, kot bi tulila ranjena zver.

Iz vilinskega gradišča so pritekale gradiške vile. Kot okameneli kipi so obstale in strmele v svojo družico in v mrtvega drvarja.

Tedaj se je zganila botra vila in bridko zajokala:

»Naš dobri sosed, mladi drvar, je mrtev! Ubil ga je divji lovec ter se nad njim maščeval, ker nam je v nove štore zasekal drvarske križce!«

»Ubogi sosed, naš drvar! Za nas je izkrvavelo tvoje dobro srce!« je plakal žalujoči vilinski zbor. »Uboga drvarka! Ubogi botrič je zdaj sirota brez očeta!«

Gradiške vile so s strtimi srci in skrušeno voljo stale okrog mrtvega drvarja ter neutolažljivo žalovale.

Prva se je zbrala botra vila ter jim velela:

»Družice, izrujte smrekov vrh iz njegovih prsi!«

Bele vile so plakajoč pristopile, prijele smrekov vrh, ga počasi dvignile ter ga položile na okrvavljeno zemljo k mrtvemu drvarju.

Botra vila pa je v silni boli odločila:

»Iz te smreke bomo napravile zibelko mojemu botriču in krsto našemu sosеду! Položite ga na smreko, da ga ponesemo na njegov dom!«

Gradiške vile so spoštljivo dvignile mrtveca, ga položile na smrekov vrh ter ga z vejami opletele in pokrile. Nato so zelena nosila dvignile na svoja ramena ter počasi krenile za botro vilo in svojimi družicami, ki so plakajoč peče pesem žalostinko o ubitem drvarju, o svojem dobrem sosеду, ki je za nje žrtvoval svoje mlado življenje.

Žalni spreved je pojoč stopal skozi gradiški gozd: tu in tam se je sklonilo drevo in se s spodnjo vejo poslovilo od prelomljenega vrha in ubitega drvarja. Vilinskim spevom so se pridružile žalostinke, ki jih je šumel gradiški gozd. Pred drvarsko bajto so se žalujoče vile ustavile. Nizko skladovnico drv so brž prekrile z zelenim mahom, da so mrtvemu sosedu postlale zadnjo posteljo... Krvaveče truplo svojega soseda so dvignile z zelenih nosil in ga položile na mrliško pravdo. Botra vila ga je pokrižala ter mu sklenila žuljevi roki, vile pa so obstopile zadnjo pravdo ter ob njej nepremično obstale kot velike bele sveče.

»O, drvarka, pridi! Prinesle smo ti moža, mrtvega!« so vile žalovalke zajokale v silni bridkosti.

Na ta žalni klic je iz bajte planila drvarka s sinčkom v naročju in, ko je zagledala svojega moža mrtvega, se je zgrudila ob pravdi kot ob božjem grobu.

Žalujočim vilam se je spev pretrgal.

Njena nema žalost je še huje prizadela botro vilo; stopila je k mladi vdovi ter jo jela tolažiti:

»Sočustvujem s tvojo boljo, trpim pa huje od tebe... Če pomislim, da sem vas rešila škopnika, divjega lovca, da sem spodila zakleto kačo, me navdaja tolažilna zavest, da sem storila vse, kar sem mogla. — Slutila sem, da se bo divji lovec maščeval ter se ga bala; preprečiti pa nisem mogla! Izgubila si moža, me gradiške vile najboljšega prijatelja, soseda. Izjoči svojo žalost iz srca! Nato se še bolj okleni svojega sinka, mojega botriča! Obe dve ga morava kot svoje življenje varovati pred zlemi bajnimi bitji! Zanj morava živeti odslej! Divji lovec pa je pokazal smreko; iz njenega lesa naj drvarji stešejo rajniku krsto, sinčku pa zibelko!«

Mlada vdova je neutolažljivo jokala, z njo vred so plakale gradiške vile, kajti v svojih srcih so si tiho očitale, da so same zakrivile smrt svojega največjega dobrotnika in ta očitek jim je prebadal srca huje ko žalost.

Drvarka vdova je vsa skrušena in potrta odšla k htij-skemu župniku, da mu je sporočila moževo smrt in ga prosila za pogreb in zvonjenje. Nato je stopila še k svoji prejšnji gospodinji ter ji potožila svoje gorje.

»Uboga vdova!« jo je pomilovala kmetica. »Še bolj ubog pa tvoj rajni mož, ki je umrl zaradi gradiških vil!«

Gospodinji so se pridružile deklet; tolažile so jo in huj-skale hkrati, kako prav da so imele, da se ne bo dobro kon-čalo, ko je pri poroki njegova sveča le brlikala... In glejte, kako hitro se je izpolnilo! Gospodar pa je drvarjem velel napraviti krsto za rajnika. In drvarja sta po botrinem na-ročilu podrla ono smreko brez vrha ter iz nje stesala krsto, sinčku pa iz odsekanega vrha zibelko.

Dva dni in dve noči so gradiške vile prebedele pri mrliču, držeč v rokah goreče smolnice. Neprenehoma so prihajali drvarji in vozniki kropit rajnega. Tretje jutro so ga med petjem žalostink odnesli v župno cerkev k črni maši.

Potem ga je htinjski župnik pokopal ob tabornem zidu. V grob so nasuli zelenih križcev, gomilo pa posuli z belo žagovino. Žalujoče gradiške vile so mu zapele nagrobnico, nato pa so plakajočo vdovo odtrgale od groba, da so jo lahko odpeljale domov.

Pred bajto sta jih že čakala drvarja s stesano zibelko. Botra vila jo je svečano ponesla v kočko, jo napolnila s slamo, položila vanjo svojega botriča in prerokovala:

»Zdaj bo stekla nova zibelka. V tej čudoviti zibelki se boš odzibal. In zrastel boš v zdravega pastirja, ki bo blodečo dušo divjega lovca rešil prekletstva. Takrat bo na našem gradišču nastal večen mir...«

Sinček je razširil ročici, da bi objel vilo.

Materi pa je ob vilinem prerokovanju dečkove usode za trenutek hušknil čez obraz blaženi smehlaj materinske sreče, toda že naslednji hip ga je bridka žalost pregnala; bol in tuga sta ji v mladi obraz vrezali solzne brazde.

Ljudje niso pozabili ne drvarjeve nesrečne smrti, ne gradiških vil, ne botre vile.

Planinski vozniki, ki so po klančni cesti pod Turiškim gradiščem vlačili plohe in deske v Bistriško dolino, so nakljubost pokali z biči in kleli na ves glas:

»Preklete vile! Kaj še čakajo? Da bi še kateri drvar zaradi njih umrl nagle smrti?«

In planinski drvarji so obiskovali gredoč vdovo, jo tolažili in hujskali hkrati:

»Kočko bi si bila lahko tudi sama postavila brez gradiških vil! Botro pa bi si bila lahko drugod naprosila!«

»In tvoj mož bi z nami drvaril na zeleni planini! Tako pa leži tam za cerkvenim zidom! Preklete vile so krive njegove prerane smrti!«

Vdova je sprva odbijala vse tako hujskajoče govorjenje, nazadnje pa je v svojem ranjenem srcu vendarle prisluhnila tem glasovom. Hvaležnost se je jela sprevračati v jezo.

Ko se ji je nekoč botra vila pritožila, da jo vsi drvarji in vozniki preklinjajo, je iz žalostnega vdovinega srca planila grenka obtožba:

»Smrt mojega moža ste zakrivile ve, gradiške vile, in ti, botra! Bodite preklete!«

Botra vila je onemela, nato pa se je solzna branila:

»Želela sem botrovati sreči, a se mi je sreča sprevrgla v najstrašnejšo nesrečo! Zdaj pa je še celo iz tvojih ust prišla kletev... Tega ne prenese moje užaljeno srce!« Stopila je k zibelki in se jokajoč poslovila od svojega botriča:

»Materina kletev je raztrgala naše botrinstvo!«

In jadrno je odšla.

Tisti dan so ljudje zadnjič videli botro vilo, ko je zasula drvarjevo gomilo z rožami in jo poškopila s solzami; še isti dan so užaljene vile s Turiškega gradišča izginile neznano kam.

Divji lovec pa je še isto noč razrušil njihov prelepi grad v razvaline; nad njimi so zopet zavladala zla bajna bitja.

Vilin botrič pa je v materinski ljubezni rasel kot mlad jelič sredi gozdne jase, oblite z zlatim soncem. Njeno srce je bilo neprenehoma v strahu zanj, čeprav je na njegovem dnu tlela iskrica upa, da je divji lovec zadostil svoji peklenski sli po maščevanju. Kadar pa se je spomnila gradiških vil, ki so užaljene zapustile gradišče ter se preselile neznano kam, je žalovala za botro vilo. Tem zvesteje je zdaj izpolnjevala njena naročila: sinka je vsakokrat prekrižala, kadar ga je položila v zibelko in kadar ga je dvignila iz nje, treske pa prižigala le na enem kraju, da ne bi priklicala škopnika. Ob zibelki je postavljala skodelico mleka za zakleto kačo. Kadar koli se je s sinkom vrnila z dela, je bila skledica prazna. Na svislih je viselo jelenovo rogovje, ki ju je varovalo pred divjim lovцем.

Nekoč je mati peljala sinka v svojo rojstno vasico Htinj, v taborno cerkvico. Pri belem krstnem kamnu ga je z blagoslovljeno vodo prekrižala in mu tiho rekla:

»Tu si bil krščen; tu ti je botrovala gradiška vila!«

Od krstnega kamna ga je peljala pred glavni oltar; tamkaj sta pokleknila. Drvarka je tiho molila, nato pa mu je pokazala župna zavetnika:

»To sta sveta Peter in Pavel. Peter je nebeški vratar in je očkovo dušo že spustil v nebo; zdaj je pri Bogu... V tej zlati hišici pa je shranjena bela, bela hostija...

Nato sta zapustila božji hram ter se napotila med grobove.

Ob grobu, na katerem je rasel smrekov košek, sta se ustavila. Drvarka je sedla h grobovemu vzglavju; posadila si je v naročje sinka ter mu pripovedovala nagrobno pravljico:

»Nekoč je živel mlad drvar... V gradiškem borovju si je postavil leseno kočko in se oženil s htinjsko dekle kravarico. Bila sta srečna, srečna, srečna. Njuni srci, njuna kočka, ves gradiški gozd, vse je bilo prepolno tihe sreče, ko sta jima angel in angelčica prinesla sinka... Pri krstu mu je botrovala gradiška vila. Tedaj pa so se zlobna bajna bitja zarotila da jima ubijejo zlato srečo...«

Drvarki se je strl glas, njene od žalosti skaljene oči so točile solze na grobek ter tam zalivale rastočo smrečico. Drvarčku je bilo zaradi materinih solz silno hudo; z drobnimi ročicami se ji je obesil okrog vratu in jo poprosil:

»Ne joči, mamica! Rad bi slišal pravljico do konca.«

»Nekoč je mladi drvar odšel v gradiški gozd,« je nadaljevala mati. »Botra vila naj bi mu pokazala smreko, ki bo zrastle med divjim lovom. Iz njene smrekovine bi bil očka rad iztesal svojemu sinku čudovito zibelko, ki bi ga varovala pred zlemi bajnimi bitji. Tedaj pa je pridrvel divji lovec; s svojo sekiro je presekal smreko, odsekani vrh pa zasadil skozi drvarjeve prsi ter iz njih iztrgal živo srce, očetovo srce... Drvarji so mu iz podrte smreke iztesali krsto... V tem grobu spi zdaj mladi drvar, tvoj očka! To je sveti kraj!«

Sinko je solzan pobožal očetov grobek, ki se je narahlo zganil, drobna smrečica pa ju je objela z mladimi vejicami ter pila njuno boleost in žalost.

Ko sta se drvarka in njen sinček vrnila z božje poti, se je med gradiškim borovjem zapletal večerni somrak. Tedaj je zvezdnato iskrenje prižgalo tam na gradiškem vrhu večno lučko, ki je plaho plamenčkala.

»Mamica, kaj se je zdaj na noč vnelo tam na gradišču?«

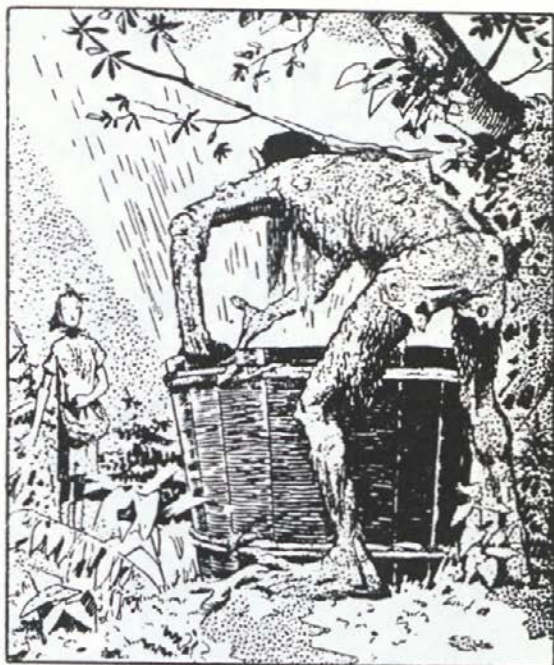
»Morda je očetovo srce, ki išče miru in pokoja... Njegovo živo srce je pokopano v gradiški zemlji; morda se bo nekoč čudežno dvignilo in zagorelo v bajni svetlobi...«

»Pojdiva tja! Pogledjva!« je prosil sinko.

Toda drvarka je strahoma odbila sinkovo prošnjo:

»Nočem, da bi še tebe zadela tamkaj smrt.«

Vstopila sta v kočko ter zapahnila dveri. Mati je razpihala žerjavico in na domačem ognjišču je zagorel večerni ogenj. Okrog njega sta postavila dve stolici; zase, drugo za očeta... Mati je sedla in si posadila sinka v naročje; oba sta se zazrla v nemirne plamene svetega domačega ognjišča ter mislila na očeta.

Drvarček pa je v plamenih videl le ono nočno luč, ki je trepetala tam na gradiškem vrhu. Zahrepenel je:

»Nekoč pojdem tja! Njegovo srce mora najti mir!«

»Nikoli mi ne hodi tja!« se je prestrašila mati. »Zdaj še tem manj, odkar leži vilinski grad v razvalinah. Vrh tega preži tam gradiški duh, zeleni zakladničar, ki vabi ljudi in jih mami s svojimi vražjimi zlatniki! Morda je zakleta duša, morda sam zlodej! V gradišču da je zeleni zaklad...«

»Zeleni gradiški zaklad? Povej mi o njem!« so sinku vročično zagorele oči.

»Pred več leti je živela mlada dekla kravarica...« je začela drvarka. »Pasla je žival po tej gozdni zadeli. Nekoč pa se je v ranem jutru, rosa se še ni osula, napotila v gradiški gozd, da bi nabrala gob. Tisto noč jih je zelo mnogo zrastle in kravarica jih je imela že poln predpasnik. Ko se je nameravala vrniti, začuje nenadno za seboj kovinsko zvenenje in tedaj jo pokliče nek glas. Obrne se in zagleda zelenega zakladnika...

In zakladnik je kravarico trdo vprašal, česa išče...

Njej pa je strah tako silno stisnil grlo, da ni spravila iz sebe niti glasu, le s tresočo roko je boječe pokazala svoj predpasnik, poln nabranih gob.

»Pridi bliže, kravarica!« ji je velel zelenec.

Odrevenelo dekle je zdajci neznana moč kar potegnila k zelenčevi kadi. Tedaj se zakladnik sklone in iz kadi dvigne veliko redesijo, na njej pa polno samih zlatnikov. Nekajkrat zasuče svojo redesijo na desno in levo in jo stresa, da se je v gozdno jutro dvignil zlat prah. Ščinil je zlatnike, ki so žvenketajoč padali skozi veliko rešeto v kad.

»Rosi! Rosi! Rosi! In trikrat zajmi!« ji veli zelenec. »Seveda, če si se danes orosila, z roko po travni rosi potegnila in potem po svojem obrazu!« jo predira z zelenimi očmi.

Le z veliko težavo je odtrgala svoj pogled ter se zazijala v kad, kjer so se ognjeno pobliskovali zlatniki. Že je mislila seči v kad in zajeti...«

Tedaj se pastirica spomni, da se tisto jutro ni utegnila ob htinjskem potoku umiti, niti si na paši z nočnimi rosami orositi svojega obraza. »Nisem umita! Nimam čistega obraza in opranih rok, da bi lahko zajela brez nevarnosti!« se je zavedela.

»Nu, bo kaj?« se je zadržal nad njo zeleni zakladnik.

»Kaj pa, če je zelenec sam peklenšček, ki bi me rad kupil s svojimi zlatniki?« jo pretrese nova grozna misel.

To jo je trgnilo iz omotične odrevenelosti. Jadrno se je obrnila in jo odkurila, kolikor so jo mogle nesti noge. Na begu se ji je bil predpasnik razvezal in tedaj so se ji nabrane gobe razsule ter se skotalile za njo.

Zakladnik pa je žalostno zaklical za bežečo deklo:

»O, dekla, kravarica! Ko bi se bila davi z roso umila, bi bila zdaj ves ta zaklad dobila, mene pa prekletstva rešila!« — Tako pa se ni še rodilo otroče, ki me bo rešilo, čeprav že raste na gradišču smreka, ki bo dala les za njegovo zibelko!«

»Te zadnje zakladničarjeve besede so že davno zamrle v gradiškem borovju, v njenih ušesih pa so še vedno brnele, ko je pritekla v gozdno zadelo na pašnik k svojim kravam. Ozrla se je po rosnem pašniku in se pomirila.

»Pa sem res preboječa, da sem se ga ustrašila! In prenora, da sem zbežala! Zaklad bi bil moj, če bi se bila davi umila!«

Tedaj se je sklonila k rosnim travam in rožam ter si brž v svoje dlani nabrala jutranje rose; z njo si je orosila obraz, nato pa se s predpasnikom obrisala.

»Zdaj pa, deklina, pogumno nazaj na gradišče!« si je velela. In res! Vnovič se je oprezno napotila po gradiškem strmcu navzgor, od debla do debla, na sam gradiški vrh...

Toda tam ni bilo več ne zelenega zakladničarja ne njegove kadi z zlatniki. Oboje je izginilo, kot bi se bilo pogreznilo v jamo, ki je bojda tako globoka, da ne čuješ kamna, če ga vržeš vanjo,« je končala drvarka pastirsko bajko.

Na odprtem ognjišču pa so gorela drva, prasketale so veje, se smolile poklesti in cvlile, kot bi v plamenih jokala duša gradiškega zakladnika. V njunih očeh so jima plamenčkali ogenjčki kot živi jeziki; materine oči so zrle bajne slike iz pretekle mladosti, drvarčkov pa so se zasanjale v pravljice dalje...

»In njegova duša še čaka svojega rešitelja?« je sinko tiho vprašal, nato pa podvomil: »Bog ve, če je bilo vse to res!«

»Res je bilo, sinko, res!« je živo zatrjevala drvarica. »Tako res, kot je živel tvoj oče, kot živiš ti in jaz!«

»Skoraj ne morem verjeti, da bi gradiška zemlja v naši bližini skrivala zelenčev zaklad! — Kdo ti je pravil to pripoved?« je drvarček hotel priti bajki do dna.

»Nihče mi je ni pravil! — Dekla kravarica sem bila jaz, tvoja mati! — Toda zdaj je dovolj teh spominov!«

Povečerjala sta in legla. Mati ga je vdano prekrizala, da ga ne bi v spanju mučili zli duhovi.

V doslej mirno drvarčkovno spanje pa so se to noč prikradle razburljive sanje; prikazal se mu je gradiški zakladnik in ga vabil k svoji kadi, da lahko trikrat zajame suhih zlatnikov. Pogumno je zajel in nič se mu ni zgodilo. Živ in zdrav se je z zlatniki vrnil v svojo kočko, kjer sta z materjo živela srečno vse življenje...

Ko ga je drugo jutro mati zbudila, je kar obžaloval, da je bilo prelepih sanj konec. Umila ga je z gozdno roso, ga prekrizala in pomolila. V jutranjo molitev je vpletla tudi molitev za dragega očka, ki nevzdrumno spi tam za cerkvenim tabornim obzidjem in kamor romajo vse dni njune misli, kot sta vsako nedeljo po sveti maši romala na očetov grob.

Po zajtrku je drvarčka odšla delat na htinjske njive, drvarček pa je gnal domačo živad v zadelo na pašo. Na robu gradiškega gozda se je zazrl tja na vrh, kjer je še sinoči gorelo nemirno očetovo srce in kjer se mu je v sanjah prikazal zeleni zakladnik. »Da bi šel tja pogledat?«

In pastirček se je zagledal čez gradiške okope na skrivnostne razvaline nekdanjega vilinskega gradiča; neka neznana in skrivnostna moč ga je ukovala v svoje nevidne verige ter ga potegnila tja po strmcu navzgor.

Zdajci zagleda gradiškega zakladnika, živozelenega od glave do pet; stal je ob veliki kadi ter ga sprva vabil s svojimi očmi, nato pa je spregovoril: »Pridi bliže, pastirček!«

Dečko je strmel zdaj v zelenca zdaj v njegovo kad.

Zeleni zakladnik se je sklonil in iz kadi dvignil veliko rešeto, polno zlatnikov, ter jih jel ščiniti; prelepo so zveneli. Iz kadi pa se je kadil zlat prah.

»Rosi, rosi, rosi! Pridi no bliže in zajmi!«

Pastirček se je znova spomnil materine povesti, ko pastirica ni bila z roso umita. Njegovo srce pa je čisto, kot je čist njegov obraz, umit s solzami za dragim očetom... Čist je in nič hudega se mu ne more zgoditi.

Zato je pogumno pristopil ter prvič zajel zlatnikov.

Zlati blesk mu je oslepil široko razprte oči, da je moral za hip zamežati, kot bi na paši pogledal v samo sonce.

»Spravi jih za srajco!« mu prigovarja zakladnik.

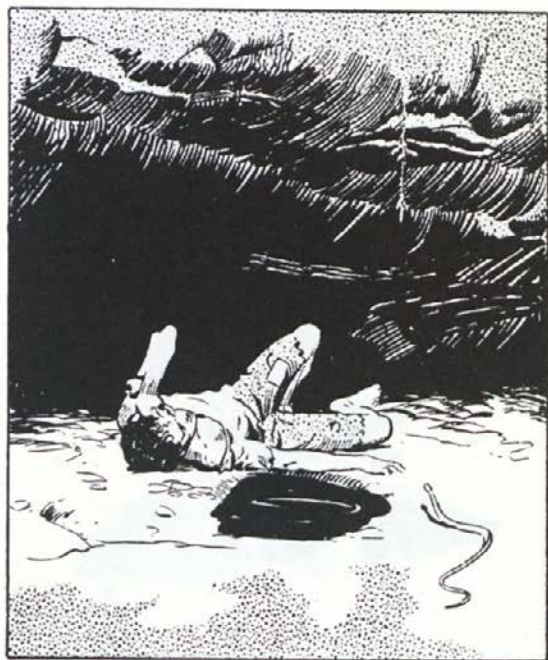
Pastirček ga je ubogal ter strmel vanj. Zelencu so oči živo zagorele, ko je znova spregovoril:

»Ko je bila tvoja mati še mlada htinjska kravarica, bi bila lahko ves ta zaklad dobila, mene pa prekletstva rešila. A se je prestrašila in zbežala. Ti si pa pogumen. Zajmi vdručič!«

In res; pastirček je znova pogumno zajel ter si vsul zlatnikov za srajčko. Ves je bil prevzet ob misli, da bosta z materjo bogata in da bosta lahko odslej srečno živela vse življenje... Sreča ga je zmedla, da ni videl, kako so zakladniku vedno zadovoljnejše gorele zelene oči...

»Zajmi vtretjič!« mu radostno zakliče zakladnik.

Ko pa je pastirček zajel še v tretje, se je zemlja odprla in zazijala je globoka jama; vanj se je pogreznila kad z zakladnikom in pastirčkom vred.

Kot blisk je padajočemu pastirčku šinilo skozi možgane materino svarilo, da ne sme nikdar sam na gradišče, kjer je neki silno globoka jama; vanjo so turisti in htijski pastirji metali kamenje, ki je padalo celo večnost, preden jim je zamolkel odmev naznanil, da je zadelo na dno...

Zdaj pa on tako pada, vedno globlje, kot je včasih padal v morečih sanjah. V glavi se mu je nenadoma zavrtelo in v omotičnosti je izgubljal jasnino...

»Mati, mati, mati!« je v grozi zakričal in poklical na pomoč; svoje botre vile pa se ni utegnil spomniti... In že je padel na dno ter obležal nezavesten.

Po globočini pa je še vedno odmeval njegov padec.

Čez čas je brnenje v sencih in pošumevanje v ušesih ponehalo in tedaj se je skušal domisliti, kaj se je bilo z njim zgodilo in kje je zdaj, vendar je bila njegova misel še zavita v somračne tenčice, ki so mu pokrivala tudi oči. Bil je ves premražen, da se je kar tresel po vsem životu.

Trepalnici sta ležali na trudnih očeh kot dve kamniti ploščici. Ko je odprl oči, je nad sabo zagledal temen, navpičen rov, na njegovem vrhu pa majhen zelen krog. Teda mu je počasi šla skozi možgane zavest, da je padel v gradiško jamo.

Medtem pa se je iz temnih senc prikazala kača ter splezala nanj; na nemirnih prsih se je zvila v svitek, dvignila glavo iz svitkove sredine ter mu s svojim razklanim jezikom zasikala v obraz.

Pastirček je prisluhnil čudnemu sikanju, se nalahno ozrl, in ko je zagledal črni svitek s sikajočo kačjo glavo, je od strahu zazijal, po hrbtu pa so mu zagomezeli ledeni mravljinci. Hotel je zakričati, toda strah mu je stisnil grlo, da je njegov krik obtičal nekje v prsih.

»Nikar se me ne boj!« je zdajci spregovorila kača. »Ne bom te pičila, ne! In da ne boš strmel vame s smrtnim pogledom, se bom spustila s tvojih nemirnih prsi na tla. Sprijateljiva se, moj ljubi drvarček, gradiški pastirček!«

Brž ko se je kača z njegovih prsi prepotegnila na zemljo, je drvarčku nekoliko odleglo; kljub temu jo je pogledoval postrani in jo nezaupno vprašal:

»Midva, da bova prijatelja, kača in človek?«

»Nekoč sva že bila prijatelja!« je kača prijazno zatrjevala.

»Ne spominjam se, da bi se bila že kdaj srečala!«

»Ti se me ne spominjaš, ker si bil takrat še v plenicah. Zato pa se vsega tem bolj spominjam jaz... Pred leti sem se v jesenskem gozdu, ko je tvoja mati žela praprot, prav tako zvila na tvojih prsih in s tehle tvojih ustnic sem se napila mleka. Voljno si me trpel, niti malo se nisi pritožil. Ti si bil dober, le tvoja botra vila me je s prsti tako trdo zgrabila, da bi me bila v živem precepu skoraj zadušila. Nato se je premislila in me zagnala v ostrogino grmovje, da bi se bila skoraj pretrgala!... Dober si bil z menoj, zato ti bom zdaj povrnila tvojo dobroto!«

Pastirčku je zdaj ginevala bojazen pred njo.

Kača pa ga je lepo pogledala in toplo dejala:

»Priatelja sva si in drug drugemu bova pomagala!«

»Iz srca rad!« ji je zatrjeval pastirček. »A kako?«

»Vodila te bom od tod, da se nekoč zopet vrneš na zemljo pod zlato sonce, pod zvezdnato nebo... In če boš premagal vse, bom rešena jaz in z menoj moj sin!«

Pastirček je od začudenja onemel in se napeto zazrl v njene srepe oči, ki so sijale tako čudno, čudno.

»Čudiš se, moj pastirček,« je nadaljevala kača, »ko prosim zase in za svojega sina... Zase, ki sem zakleta duša uboge matere... Matere, ki svojega sina, mladega lovca ni vzgojila v strahu božjem. Z vražjo puško je streljal v Križanega in zdaj za kazen njegova duša blodi po svetu in goni skozi goščave divji lov...«

Pastirčka je zgodba dveh kaznovanih duš silno ganila.

»Draga zakleta kača! Doklej bosta vajini duši trpeli na tem svetu?«

Zakleta kača je pastirčka proseče pogledala in dejala:

»Trpeli bova, dokler naju nedolžen otrok ne reši prekletstva. Biti pa mora dobrega srca in pogumen hkrati. Tak si ti! Če pa ti ne bi hotel ali zmogel, ne bo lovčevemu maščevanju nad teboj ne konca ne kraja!«

»Ne razumem, zakaj bi se maščeval nad menoj. Saj mu nisem ničesar hudega prizadejal!« se je čudil dečko.

»Ti si vilin botrič, drvarjev sin! Zapleten si v njih boj!«

»Zakaj pa je med divjim lovцем in vilami nastal boj?«

»Vile rojenice so lovcu prerokovale tako usodo. Jezi se pa nad njimi še zato, ker mu niso odsvetovale napraviti pogodbo s hudičem, ko mu je za vražjo puško prodal svojo dušo. Od takrat sovraži vile in jih preganja. Maščuje pa se tudi nad onimi, ki so si z vilami dobri prijatelji. Zato je med divjim lovom ubil tvojega očeta, gradiškega drvarja. In takrat v jesenskem gozdu bi bil ubil še tebe, če bi ne bila jaz pri tebi!« mu je zaupala zakleta kača.

Pastirček se je čimdalje bolj čudil usodnim nitim, ki so ga bile vpletle v zamotano klobko v boju med gradiškimi vilami in divjim lovцем.

Zakleta kača pa mu je razpletala dalje usodno mrežo:

»Tvoja botra vila te je želela rešiti pred nadaljnjim maščevanjem divjega lovca, ki je hotel pokončati tudi tebe, drvarjevega sina, vilinega botriča. Zato je podarila ono zibelko, narejeno iz smreke, ki je zrastle med divjim lovom gor na Turiškem gradišču iz krvavečih prsi tvojega očeta, gradiškega drvarja. Prerokovano pa je bilo, da bo blodečo dušo divjega lovca rešil otrok, ki bo odziban v vilini zibelki. Otrok, ki bo čist kot jutranja rosa, ki bo usmiljenega srca in ki se ne bo ustrašil žrtvovati zanj svojo mladost, življenje. Tak otrok si ti, pastirček moj! Zato je naprosil gradiškega zakladnika, da te zvabi v ta podzemeljski svet Turiškega gradišča!«

Zakleta kača je končala usodno zgodbo ter z velikim nemirovom pričakovala pastirčkovega odgovora.

Pogumni drvarček se je odločil; živo je obljubil, da bo storil vse, kar bo zmogel, da ju reši prekletstva, da njuni duši najdeta svoj mir. To pa tembolj, ker se hoče iz tega podzemlja vrniti na zemljo k svoji ljubi materi v rodno kočko, h kравicam na pašo in v šumeče borovje gradiškega vrha.

»Tedad hodi za menoj! Vodila te bom!« je velela kača. In že je zavila okrog skale, pastirček pa pogumno za njo.

Brž ko se je pastirček prikazal izza skale, se je doslej prežeče kače gnezdo sprožilo proti njemu. Številne kače so se na svojih repih pognale kot živi vodometi navzgor ter mu zasikale v obraz; bile so čuvarice vhoda v podzemeljski svet gradiškega zakladnika.

Kot smrtno palice so se mu grozeče bližale; že se mu je ena zavila okrog vratu in ga jela stiskati kot živa vrv. Ledeni mravljinci so mu premrazili vse telo in žalostno je spoznal, da ne bo mogel rešiti ne duše divjega lovca ne duše njegove matere.

Že je pastirček videl grozno smrt, ki ga čaka med kačami, ko se je dvignila zakleta kača vodnica s prelepo kronico na glavi, da je po kačjem gnezdju kar zableščalo.

Ostro je zasikala svoje povelje:

»Pustite ga! Pastirček je dobrega srca s čisto dušo, kot so čiste rose planinskih rož! H gradiškemu zakladniku mora, da bo rešil blodečo dušo divjega lovca!«

Kot bi bili vodometi nenadoma usahnili, tako so se podrle zravnane kače; razvila se je tudi kača z vratu in se kot črna palica pognala na zemljo. Na tleh so se zvile kače v žive svitke, glave pa so iz njih sredin dvignile navzgor in pokorno brusile svoje razklane jezičke. Le kačja kraljica je ostala pred njim na pol zravnana.

»Smrtni strah te je že prevzemal, a še v tem si najprej pomislil na rešitev dveh zakletih duš, moje in mojega sina! Tvoja vodnica sem. Pojdi za menoj!«

Pastirček se je zdaj že ni več bal.

Zakleta kača se je plazila med skalami pred pastirčkom, njena zlata kronica pa mu je razsvetljevala pot. Pogumno je stopal za svojo podzemeljsko vodnico.

Kar se je znašel v novem podzemeljskem svetu, razsvetljenem po slapu svetlobe, ki je padal med navpičnimi skalami na tla. Tedaj se mu je okrog nog zamotljala zakleta kača; vsa srečna in zadovoljna ga je pohvalila:

»Hraber dečko si, ki te somračne temine niso prestrašile, da bi se hotel vrniti na zemljo, še preden sta rešeni prekleti duši! Naloženo ti pa je silno težko delo v zlatem rudniku pri gradiškem zakladničarju... Znova te prav lepo prosim, da vzdržiš, čeprav boš moral za to žrtvovati svojo mladost. Rešil boš sebe, mene — zakleto kačo, kaznovano dušo divjega lovca. Takrat bo našlo v gradiški zemlji tudi drvarjevo srce svoj večni mir!«

Zdaj se je zakleta kača vrnila, pastirček pa se je napotil proti svetlobnemu slapu.

Čim bolj se je pastirček bližal, tem svetleje je bilo v skalnatem hodniku, po katerem so odmevali enakomerni udarci ob kamen, njih odmevi pa so se nosili nekam po navpičnem rovu ter se izgubljali v višinah. Kamniti skladi, naloženi drug na drugega, so se bleščali v slapu čarobne svetlobe, ki se je lomila med strmimi stenami ter se z njih hrapavih površin odbleskovala kot zlata mreža.

Prav na sredi tega slapa čarobne luči je zagledal srebrnolasega starca; sedel je na kamnitem skladu ter drobil prod in kamenje v svetlikajoči se pesek. Razkoračen ga je nekaj časa nemo opazoval pri njegovem delu, nato pa ga je pozdravil, želeč mu srečo.

Šele zdaj ga je srebrnolasi kamnar opazil; počasi je vstal, se trudno naslonil na toporišče in si ga nekaj hipov zadovoljno ogledoval, potem pa vprašal, kdo je.

»Pastirček sem, gradiške drvarke sin in vilin botrič!« mu je pogumno odvrnil drvarček.

Stari kamnar je zamomljal v svojo veliko brado:

»Tako, tako! Ti si torej sin gradiške drvarke, nekdanje htiinjske dekle kravarice, ki se je bala trikrat zajeti iz moje kadi; ki je zbežala, namesto da bi bila ves zlati zaklad dobila, mojo dušo pa rešila prekletstva. In kaj boš tu?«

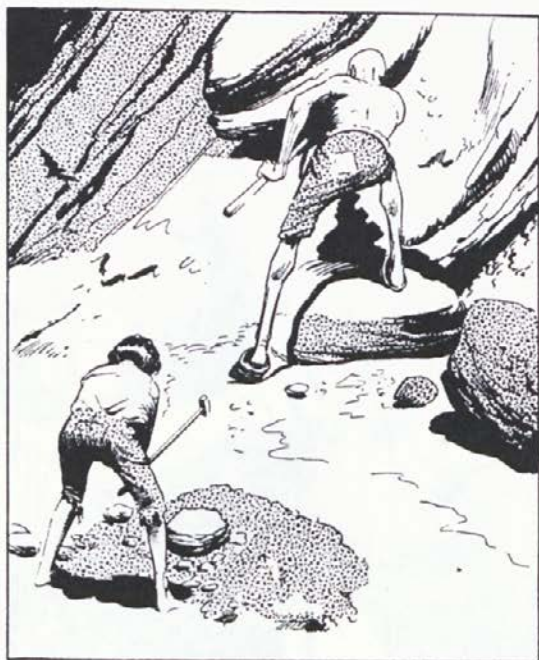
»Pomagal bi ti, če ti je prav!« se mu je ponudil.

»Prav mi je! Seveda mi je tudi vseč, če bo sin izpolnil, česar njegova mati ni storila. In kakšno plačilo zahtevaš za svoje delo?« ga je skušal stari kamnar.

»Če bom rešil nesrečni duši divjega lovca in njegove matere, ki me je kot zakleta kača pripeljala semkaj, bom srečen in zadovoljen. Rad bi rešil tudi tvojo dušo prekletstva. Potem bi se vrnil na zemljo.«

»Žrtvovati boš moral svojo lepo mladost in delati vse svoje življenje. Potem ti podarim zlatnikov in takrat se vrneš na beli dan bogat, zelo bogat,« je prerokoval starec.

V mislih na svidenje s svojo materjo je obljubil.

Ko sta se kamnar in pastir pogodila za bogato plačilo, je bil dečko radoveden, kaj prav za prav dela.

Kamnar je stegnil svojo tresočo se roko in pokazal na veliko kad tam v temnem kotu:

»Kujem zlatnike! Tistale kad jih mora biti polna! Šele takrat bo moje delo končano, če mi boš res pomagal!«

Pastirju so oči neznansko zažarele ob misli, da bo delal v zlatem rudniku in da bo zakladničarju pomagal kovati zlatnike. Od veselja je kar zavriskal in vprašal, kaj bo delal.

»Da bi lomil pečine, kot jih jaz, si še prešibak. Drobil pa boš prod v pesek, iz njega preseval zlata zrnca in zlat prah! Zlata zrnca in prah bova pretopila v tekoče zlato, iz njega pa skovala zlatnike!« mu je kamnar odkazal delo.

Pastir je znova veselo zavriskal in, ko mu je stari kamnar dal v roke kladivo, sta se lotila vsak svojega dela; kamnar je lomil pečine, pastir pa jih je drobil v grušč in pesek.

V zlatem rudniku je noč in dan pelo dvoje kladiv.

Kar je padajoče kamenje prigrmelo po navpičnem rovu in se odbijalo ob skalnatih skladih, dokler ni obležalo na dnu svetlobnega slapa. Stari kamnar je dvignil glavo ter namrščil obrvi; sprašujočemu pomočniku pa je potožil:

»Vidiš, takole me pri delu motijo in dražijo turisti in htinjski pastirji: kamenje mi mečejo v rov!«

»Mislim, da mečejo kamenje le iz pastirske objestnosti, da lahko prisluškujejo odmevanju! O tej gradiški jami pripovedujejo, da je neki brez dna, tako je globoka!« je pastir zagovarjal svoje mlade prijatelje s turistiških paš ter njih stare navade...

Kamnar ga je pomembno pogledal in prikimal. Nato je pobral kamenje, ga na dlani potežkal, stopil na skalo in ga vrgel navpično navzgor; izginil je v zlenem krogu.

Pastir je v mislih sledil kamne:

»Padli so na gradiške okope in jarke, najbrž pa se je kateri še zakotalil po strmcu.«

In pastirja je prevzela želja, da bi jim poslal svoj pozdrav; zavriskal je. Slap luči je njegov vrisk ponesel navzgor in skozi kamniti strop, v katerem se je v vetriču pregibal zeleni gozd. Sprejel je njegov pozdrav iz gradiških podzemeljskih svetov in odzdravil; za hip mu je pokazal jasno nebo.

Kot v odgovor je padla na tla lesena cokla.

»Igrajo se!« je pastir otožno zahrepenel po pastirskih igrah in ognjih. Pobral je coklo in si jo ogledal, nato pa kamnarja poprosil za prgišče zlatnikov...

Starec se je dobrodušno nasmehnil. Šel je v kot, segel v kad, nato pa mu dal prgišče zlatnikov. Pastir jih je brž vsul v coklo, jih zabil z vlažno zemljo, nato je stopil na ono skalo in jo zagnal z vso mladostno močjo. Izginila je v zelenem krogu. Zamišljeno je nato dejal:

»Naj ima pastir veselje s svojo coklo in zlatniki! Morda bodo to še dolgo pomnili in pripovedovali bajko o turističnem pastirju in o cokli, polni zlatnikov...«

Stari kamnar in njegov pomočnik sta se znova lotila svojega dela. Tri dni sta lomila in drobila zlato rudo, prebirala grušč in ga metala v veliko kovinsko kad ter presevala zlati pesek. Stari kamnar je ob topilni kadi zanetil ogenj, kateremu je njegov pomočnik prilagal bukova drva, ki so izmed vseh drvi dajala največjo vročino. Starec je podregal z železno grebljico v žar, zdaj zopet z veliko mešalko pomešal v topilni kadi topečo se zlato rudo.

V kadi pa se je zlati pesek in prah spreminjal v zlato tekočino. Njen odblesk je cvetel po hrapavih stenah podzemeljskega sveta, kot bi se bila prižgala zlata zrnca, vtisnjena v črnih skalah.

Pastir se teh zlatih kresnic kar ni mogel nagledati.

»Ne zijaj!« ga je priganjal srebrnolasi topilec. »Prilagaj drva in skrbí za ognjeno vročino, sicer se nama zlata ruda ne stopi o pravem času! V treh dneh mora biti zlato tekoče!«

In mladi kurjač je pohitel.

Tretjega dne je bilo pod večer zlato stopljeno in v topilni kadi je bilo čez dobro polovico tekočega zlata. Tedaj je zakladnik prinesel glinaste posodice in z veliko zajemalko vlival vanje zlato tekočino.

Pastirček je od začudenja kar zijal, ko je videl vlivanje kovancev in njih zlato cvetenje.

Tekoče zlato pa se je ohlajalo, zgubljalo ognjeno zlato barvo, njegovo cvetenje pa je ugasnilo. Tedaj je gradiški kovalec zlatnikov stopil na glinaste posodice ter po njih divje zaplesal, da je zdrobil vso žgano glino, novi zlatniki pa so se ločili iz svojih posodic. Bili so novi, svetli, lepi; le tu in tam se je katerega še držala drobtina žgane gline in droben zlat prah. Gradišnik zakladnik je tedaj zgrabil veliko rešeto, vanj zmetal zlate kovance ter se lotil ščinjenja. Zlatniki so žvenketajoč padali v kad, iznad rešeta pa se je prašila zlata moka, kot bi bile v podzemlje prirojile zlate kresnice. Molče je starec ščinil in ščinil.

Ko je starec preščinil vse nove kovance, se je spremenil v zelenega zakladničarja, kakršnega je bil pastirček videl na Turiškem gradišču. Z enakim glasom kot takrat mu je velel:

»Prve tri dni si drobil zlato rudo in jo preseval. Rosi, rosi, rosi! Enkrat zajmi!«

Pastir, dosedanji njegov pomočnik, je pristopil h kadi ter brez strahu zajel prgišče zlatnikov in jih vsul v ruto.

»Druge tri dni si kuril ogenj in topil zlato rudo. Rosi, rosi, rosi! Enkrat zajmi!« je nato čul novo povelje.

In pastir je vdrugič zajel prgišče zlatnikov.

»Tretje tri dni si gledal, ko sem jih vlival. Rosi, rosi, rosi, enkrat zajmi!« mu v tretje veli zelenec.

Pastir je še tretjič zajel, nato pa zavriskal:

»Devet dni sem delal in za plačilo imam dovolj zlata, da bova z materjo lahko brezskrbno živela do smrti!«

»Bogat si, zelo bogat, moj pomočnik! A v teh devetih dneh si se postaral za devetdeset let!« je dejal zakladnik.

V tem trenutku pa se je zelenčeva kad pogreznila v zemljo; tam pa, kjer je prej stala kad, je ležala mrtvaška lobanja in ura, v kateri se je presipaval zlati pesek.

V somračnem spreminjanju je spregovoril skrivnostni glas:

»Pred davnimi leti bi me bila tvoja mati, htinjska dekla kravarica, lahko rešila in dobila ves gradiški zaklad, a se ono jutro ni umila z roso. Drvarki si se rodil ti in se odzibal v vilinski zibelki, narejeni iz smreke, ki je ubila drvarja, tvojega očeta. Zasledovalo pa te je maščevanje divjega lovca in te pripeljalo na gradišče, kjer te je rešila zakleta kača. Bil si dobrega srca in kot rosa čiste duše. Žrtvoval si svojo mladost in delal vse svoje življenje; s tem si tri duše rešil prekletstva: Mojo dušo, dušo divjega lovca in njegove matere, zaklete kače!« In zakladnik je izginil.

V tem trenutku je pastir začutil, da se je silno postaral. Njegov bistri pogled se je skalil, da je le slabo videl v somrakah podzemeljskega sveta. Tavajoč je krenil na pot.

Stari pastir je otipaval mrzle stene in zaman iskal izhoda. »Divji lovec se bo maščeval do kraja! Tu me čaka le še bela žena smrt,« je žalostno spoznal svoj konec.

Tedaj se pred njim dvigne bela žena. Narahlo ga prime za desnico.

Starec se ji je voljno prepustil in bela žena ga je peljala za roko kot slepca. Njegove misli so otopele, volja in mladostna moč pa sta zginili. Ostala je le vdanost v prerokovano usodo in želja, videti pred smrtjo še enkrat beli dan, čuti petje zelenega gaja, le enkrat še videti rodno kočko in mater ob domačem ognjišču.

Bela žena se je tedaj obrnila in spregovorila:

»Tu je izhod! Pojdi v beli dan! V gradiškem borovju pa boš brez skrbi, zakaj duša divjega lovca je našla božje zatišje. Pomirjena pa je tudi duša njegove matere, ki se ti zdaj zahvaljuje!« in je zginila.

Gradiški pastir pa se je v tem hipu znašel v zelenem gozdu.

Gradiški gozd mu je bil znan, pa vendarle tuj, drugačen; bori so se bili medtem že tretjič zasejali ter se skozi gosto praprot potegnili k zlatemu soncu in modremu nebu, nad njimi pa je silil na zrak že tretji gozdni mlaj... V gradiškem borovju in po turiškem travniku pa je svoje ovce in govedo pasel že tretji rod htinjskih pastirjev...

Na starem pastirskem ognjišču, ki je bilo surovo zloženo iz kamenja in zemlje, so si pastirji zakurili ogenj, nato pa posedli po štorih okrog njega. Ko se je pastirski ogenj razgorel ter naredil že dovolj lepega žara, so vanj zagreblji kostanj, nabran pod redkimi kostanji sredi jesenske gošče. Tam na krompirjevih njivah pa so pastirke izpipale travo krompirjevko in z rokami razgreble nekaj grobkov, da so prišle do novega krompirja. Tudi krompir so pogrebali v žerjavico, da se jim bo lepo spekel. Nad plameni pa so pekli mlečne turščične stroke, ki so si jih bili prej nalomili v tujem koruzinju po htinjskih in turiških njivah.

Pastirji in pastiričke so željno vohali prijetno dražljiv duh po pečenem krompirju in kostanju, po koruznih strokih ter se solzili in si brisali solze, kadar je gozdni vetrič prevrgel steber dima na drugo stran.

Tedaj si je najstarejši pastir umislil in velel:

»Ta čas si bomo pripovedovali pravljice, bajke in povesti!«

Presedle so se pastiričke, pastirji pa so polegli po trebuih, se zazrli v svoj ogenj ter se zamislili v stare čase... Prvi pastir je povedal zgodbo o nočnem škopniku, ki straši otroke ter s svojim dimom duši dojenčke v zibelkah...

Pastirica je povedala bajko o htinjski dekli, ki je neko jutro videla tam na gradišču zakladnika; ponujal ji je zaklad, a je, norica, zbežala.

Drugi pastir je povedal o belih vilah, ki so nekoč prebivale v prelepem vilinskem gradiču vrh Turiškega gradišča, a so jih pregnali drvarji in vozniki s kletvami in pokanjem bičev, njih grad pa je porušil divji lovec.

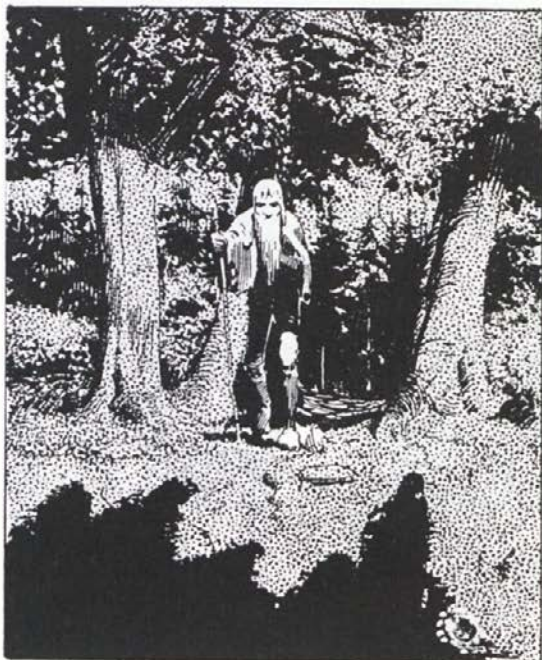

O divjem lovcu je pravila druga pastirica, da je prekleto duša mladega lovca, ki je z vražjo puško ustrelil v gozdni križ, za kazen pa goni svoj divji lov čez pohorske gošče: pri tem strašansko strelja in meče svojo nevidno sekiro. Nekoč je ubil mladega gradiškega drvarja...

Tretji pastir je povedal o sreči v nesreči, ko sta se nekoč na gradiškem vrhu igrala turiška pastirčka; nekaj časa sta se igrala, nato se stepala, nazadnje je eden izmed njiju pobral tovariševo coklo ter jo vrgel v gradiško jamo. Za coklo je ob žrelu bridko jokal; nenadoma pa mu jo nekdo pomoli iz jame. Cokla je bila polna samih suhih zlatnikov...

Turiška pastirica je vedela o žanjicah, ki so žele praprot ter v ono studenčno jamo metale kamenje. Drugo jutro pa so ga našle zopet zunaj... Ponoči gori na gradiškem vrhu lučka, poleg tega pa še straši...

»Straši, straši, straši!« so zakričale pastiričke, zakaj po sirmcu se je prikotnilo kamenje in obležalo na klančni cestici.

Vsi so se ozrli v smer, od koder so se prikotalili kamni.

»Morda se nam bliža medved?« se je zgrozila najplašnejša deklinica.

»Kaj pa, če je htinjski kmet?« je zaskrbelo tiste, ki so si bili prej na njegovi njivi nakopali krompirja ter si nalomili mlečnih koruznih strokov.

Najpogumnejši med njimi se je hrabil in hršil:

»Če se je kdo z nami grdo pošalil, da bi nas pregnal od naše južine, gorje mu! Mu že pokažem pravo pot!«

Vznemirjeno so prisluhnili in tedaj so se vsi prepričali, da se jim zares nekdo bliža.

»Nekdo stopa po gošči...« so zašepetale pastiričke, ki so vedno kaj slutile ter se bale. »Poglejte tjale proti gradišču! Straši! Straši!«

Tedaj pa so vsi onemeli; zagledali so starega neznanca z dolgo brado; ves sključen na svojo popotno palico se jim je bližal počasi in z negotovim korakom.

Čim bolj se jim je neznani starček bližal, tem bolj so pastirji strmeli vanj. »Hostnik je« je ušlo komu. Tedaj so jim iz tresočih rok popadale leskove palice z na pol opečenimi stroki mlečne turščice ter iz ognja dvignile roje isker. Odreveneli so in nastala je mučna tišina, polna nečesa neznanega.

Nazadnje se je sivolasi neznanec ustavil pri njih; zastrmeli so se drug v drugega, kot bi si iz oči in obrazov hoteli razbrati, kdo je in od kod. Kar pretrga tišino starčev glas:

»Čigavi pastirji ste in od kod, da vas ne poznam?«

»Mi smo htinjski pastirji, tile tu so pa turiški!« se je najstarejši pastir opogumil in vstal. »Nekaj nas je domačih otrok, nekaj jih pa služi.«

»Htinjski pastirji in pastiričke...« je starec ponovil z glasom, ki se mu je tresel od ginjenosti.

»Ti si pa hostnik, goščar, kaj ne?« so ga kar naravnost vprašali.

»Nisem, nisem hostnik!« je zanikal. »Gradiški pastir sem!«

Pastirji in pastirice so se začudeno spogledali, nato pa je najstarejši počasi znil vprašanje, ki jih je mučilo:

»Ne bodi hud! Dejal si, da si gradiški pastir?«

»Htinjski pastir sem kot vi! Pasel sem tod po borovju in gozdni zadeli domačo živad.«

Znova so se nemo spogledali in se še bolj začudili:

»Če si res gradiški pastir, kje si pa doslej služil, da te nismo še nikdar srečali na naših pašah?«

»Domač sem! Pri gradiškem drvarju sem pasel!«

Pastirji so se čedalje bolj debelo spogledovali; saj že davno o gradiškem drvarju ni bilo več ne duha ne sluha:

»Nihče izmed nas ne pozna takega drvarja... Nekoč pa je v resnici živel, kot trdijo stari ljudje. Tu nekje je bojda stala njegova lesena kočka...«

Ta vest je starca še huje sključila in v srcu ga je moralo silno zaboleti, saj se je kar opotekel.

»Je stala?... Torej je ni več?« je zaječal.

Starega pastirja je potrlo, da se je onemoglo naslonil na svojo palico ter skozi pridržane solze zaprosil:

»Povejte mi o drvarski kočici tu pod gradiškim vrhom!«

In turiška pastirica je pripovedovala živo izročilo:

»Nekoč je tu nekje stala preprosta bajta... V njej so srečno živeli drvarjevi. V neki strašni nevihti je mladega drvarja ubil divji lovec, najverjetneje pa ga je ubila mrtva strela, beli kamen. Pokopali so ga na grobeh ob htiinjski cerkvi. Drvarka je za njim silno žalovala ter od takrat živela edinole še za svojega sinčka. Drvarček je rasel in postal pastirček. Nekoč ga je radovednost gnala tja na gradišče in od takrat ga nihče več ni videl; izginil je. Najbrž je padel v tisto globoko jamo, v katero včasih mečemo kamenje!«

Sivolasemu starčku je zajokalo v prsih; trgalo se mu je srce ob zlatem spominu iz njegove mladosti, ko je po tem gradiškem gozdu pastirjeval:

»Res je! Pastirček je padel v gradiško jamo!«

Zdaj so pastirji jeli siliti vanj, od kod to ve. In tedaj jim je zaupal, da je on tisti izgubljeni pastir.

»Ti si oni pastir?« so se čedalje bolj čudili. »Pri kom si služil? V službi si se postaral, saj si videti kot ded stoletnik.«

»Pri gradiškem zakladniku sem bil devet dni v službi; v njegovem zlatem rudniku sem drobil zlato rudo v prah, ga prebiral in preseval; potem sva ga topila v tekoče zlato, iz njega pa kovala zlatnike. Pomagal sem mu. Za plačilo pa mi je dal tole mošnjo zlatnikov, zame in za mojo mater... Ali kaj veste o njej?« mu je trepetalo srce.

»Ko je njen sinko brez sledu izginil tam na gradišču, ji je od žalosti počilo srce. Kočko pa je podrl vihar.« je končala turiška pastirička bajko.

Staremu drvarju so odrekle noge. Pred očmi mu je sijalo in trepetalo, kot bi jih obletavale šentjanževske kresnice. Zmótilo se mu je in zgrudil se je ter se razjokal kot otrok:

»Vse na svetu sem izgubil! Mater, očeta in dragi dom!«

Htinjske in turiške pastiričke so se obrnile vstran, kajti silno jim je bilo žal starega pastirja. Ko pa so se spogledali še pastirji, so videli, da imajo tudi oni solzne oči.

Starega pastirja so dušile solze. Pokleknil je, se oprijel ognjiščnega ogla ter ga pobožno poljubil.

»Naše domače ognjišče... Edino ta zidek je ostal od vsega dragega domka sredi gradiškega borovja!«

Ob domačem ognjišču je jokal stari pastir. Njegove solze so padale na pastirski ogenj kot debele kaplje dežja ter ga gasile. Na pastirskem ognjišču je žar pod njegovimi solzami žalostno šumel, kot bi v njem jokala drvarjeva duša ter od bolečine cvilila duša materina.

Tedaj so pastirji prijeli jokajočega starca, ga skrbno dvignili ter ga posadili na najbližji štor; na njem so bili še rahli sledovi drvarskega križca.

»Ne jočite, naš pastirski dedec, ker nam bo prehudo! Tako radi vas imamo!« so mu v solzah zatrjevali svojo ljubezen.

Sočutno so ga obkrožili ter ga tolažili. Pastirice so brž razkopale žar in oglinje ter izpod vročega pepela izbrskale pečeni krompir in kostanj. Nekaj časa so ga hladile in ga premetavale iz dlani v dlan, nato pa kostanju zdrobile hreščečo lupino, s pečenih krompirjev pa ostrgale ožgano skorjo.

»Vzemite in jejte!« so mu gostoljubno ponudile. »Dišalo vam bo! Spečeno je na vašem domačem ognjišču!«

Stari pastir je s tresočo se roko pobožal te črnopečene sadove pohorske zemlje, nato pa jih rahlo odklonil:

»Bog vam povrni! Ne morem jesti. Ne gre mi v slast!«

»Pri srcu vam je hudo; duša vas boli in solze vam stiskajo grlo!« so ga pomilovali in sočustvovali z njim.

Nazadnje je starec vendarle sprejel ponujeni mu krompir in kostanj. Pojedel ga je z veliko težavo, kajti še vedno so ga mučile solze in v grlu ga je boleče stiskala misel na izgubljeno srečo, na mladost in življenje, ki ga je preživel v gradiškem podzemlju.

Kmalu je sivolasemu pastirju med mladimi prijatelji malo odleglo, saj je spoznal, da so še na svetu dobra srca, ki čutijo tudi tujo nesrečo.

»Ali ste čuli pripovedovati o gradiški drvariki, moji materi?« mu je zahrepenelo zvesto srce.

»Kako naj bi mi to vedeli? Toliko let je že od tega preteklo, da niti najstarejši ljudje ne pomnijo več vsega, kako je bilo v starih časih! Umrla je od žalosti.«

»Mati moja, mrtva...« je klečoč zaječal. »Nanjo sem mislil vse te dni, ko sem služil v gradiškem podzemlju. Zlato sem zaslužil, da bi brezskrbno živela do smrti. Zdaj pa...«

In segel je v mošnjo, zajel zlatnikov ter jih razdelil; vsak pastir je dobil po enega v dar in v spomin.

Neka pastirica je vedela, da so prav takšni, kot jih je njen stari dedec našel v svoji cokli, ki mu je bila padla v gradiško jamo, a jo je neka skrivna moč vrgla zopet iz nje.

Stari pastir se je trudno nasmehnil pastirski bajki...

Med htinjske in turiške pastirje je nenadno prišla sreča. Kot bi iz neba padla zvezda, tako so se razveselili njegovih zlatnikov. Staremu pastirju pa je bilo hudo pri srcu, saj zanj niso imeli nobene cene več, ko je izgubil mater, dom, svojo mladost. Tedaj mu je srce zahrepenelo po materinem in očetovem grobu...

»Ali vé kateri od vas za materin grob?«

Pastirjem je bilo hudo, a najstarejši se je znašel:

»Pojdite k htinjskemu župniku! On ima bojda stare bukve, v katerih je vse lepo zapisano, kdo je bil kdaj pri nas rojen, krščen, pokopan. Pri njem boste še najlažje in največ zvedeli o svoji materi in njenem grobu!«

»K njemu pojdem!« se je brž odločil starec. »Pri njem bom lahko tudi zvedel, koliko zmladleti je minilo od takrat, ko me je zeleni zakladničar zvalil na gradiški vrh.«

In krenil je na staro stezo, ki pelje prek turiškega travnika proti cerkvi. Pastirji pa so ga spremili.

Srčni nemir je vodil starčev korak, nestrpno hrepenenje ga je gnalo, da je spešil bolj in bolj. Pod padajočimi mejami med htinjskimi njivami se je stisnila stara pot in, ko je prišel do ovinka, je obstal kot ukopan.

»Moja rojstna vas!« mu je zapelo srce v silnem zanosu, roke pa so se razširile za objem.

In sivi pastir jo je v resnici objemal in jo z očmi poljubljal. Prvi poljub je obvisel na stari cerkvi, ki jo varujeta sveta Peter in Pavel; visok taborni zid iz turških časov jo še obdaja kot kamnit venec, za katerim so mrtvi Htinjčani iz dvanajstih vasic našli svoj večni mir.

V tem trenutku so se zazibali htinjski zvonovi, njih bronasto donenje se je razlilo čez vseh dvanajst vasic med Velikim vrhom in Podvrhom. Sveti Trije kralji in Sveti Urh so jim odmevali in vračali njih pozdrav čez trikraljevske planine in htinjske gajiče.

»Tri cerkvice pod tremi vrhovi!« je ganjeno čustvoval.

Zganil se je in se počasi napotil proti rojstni vasi, ki se je stiskala in skrivala pod cerkvenim taborom.

»Vsa je še takšna, kot je bila nekoč...« mu je srce spoznalo v trudnem veselju. In s tresočo roko je obšel lesene koče in zidane hiše med sadnimi vrtovi...

Dvoršekovo, Matijkovo, Štefanovo, Jožekovo, Babčevo, Klemenovo, Pristovnikovo, Mežnarjevo, Organistovo, Bobnarjevo Cesarjevo, Krznarjevo. Sivordeče svisl in temnomodre slamnate strehe se barvajo z zelenjem hrušk, jablan in sliv. Z visoke trikralske planine pa še vedno pihlja hladen vetrič čez vrhove smrek, borov, macesnov in brezinja tam nad vasjo.

Na kamnitem mostu je obstal in prisluhnil petju planinskih vod bistic, ki izdihavajo zelene planine, cvetoče frate, planinske njive ter pohorske poti med njimi. In htijski potok mu je šumljal o kmečkih žagah, mlinih in dragah.

»Vse je še tako kot takrat, ko sva z materjo hodila v cerkev.« In krenil je po vaški cestici med plotovi in drevjem.

Pod bregecem je stal župni dvorec, prav tako obdan z visokim tabornim zidom. Pred njim se je pastir malo ustavil, se ozrl na belo cerkvico in se prekrižal, nato pa obotavljajoč se stopil v župni dvorec. Sprejela ga je velika temna veža, tako da ni vedel, kam naj bi se obrnil. Zato je boječe povprašal po gospodu župniku, če so doma.

Na njegovo vprašanje se je prikazala kuharica in mu vljudno pritrdila: »So doma, so! Kaj bi pa radi, starček?«

»Pastirji so mi pravili, da imajo gospod nekakšne stare bukve, v katerih vse lepo piše, kdo je bil kdaj rojen in krščen, kdaj je umrl in bil pokopan... Pa bi jih rad poprosil, če bi mi kaj povedali o moji materi.«

»Imajo, imajo take knjige! Krstne bukve so to. Gospod bodo že pogledali vanje. No, kar stopite za menoj!«

In peljala ga je po belozrianih podnicah k priprtim vratom, nanje rahlo potrkala in, ko je čula »noter«, je odprla pastirju vrata.

Ko je htinjski župnik zagledal starega pastirja, ki ga nikdar ni bil videl ne v cerkvi ne v župnem dvorcu ne v htinjski vasi, se je začuden dvignil in ga vprašal:

»No, možek stari, kaj bi pa radi?«

»Lepo jih prosim, gospod, da bi pogledali v krstne bukve, če v njih kaj piše o rajni gradiški drvarki, moji materi!«

»Bova precej pogledala!« je dejal župnik. Sedel je za svoj pisalnik, odprl stare bukve ter začel listati po njih. Po dolgem iskanju je vendarle našel krstni zapisek:

»Tule piše, da je pred sto leti umrla gradiška drvarka, pa to menda ni bila vaša mati!«

»Pa naj še pogledajo, če je imela sina, ki mu je botrovala gradiška vila!« je stari pastir oživel od nestrpnosti.

Ko mu je htinjski župnik pritrdil, da je mati res imela sina, vilinega botriča, se je starček razjokal:

»Moja mati so bili! In vila moja krstna botra! Jaz pa sem oni sin izgubljenec!«

Htinjski župnik se je od samega začudenja dvignil izza svojega pisalnika ter nejeverno zmajeval z glavo:

»Potemtakem ste stari sto let... Kje pa ste preživel svojo mladost in vso sivo starost, da vas nisem še nikoli videl?«

Ponudil mu je nato stolico, da je sedel in jel praviti:

»Očetove smrti ne pomnim, ker sem bil še otroček, pač pa so mi moja mati pripovedovali o njem. Po njegovi nesrečni smrti sva živela v naši bajtici sama z materjo. Nekoč me je bil zvalil gradiški duh, zeleni zakladnik, k svoji kači. Ko sem iz nje trikrat zajel zlata, se je vse pogreznilo. Ne vem, koliko časa sem ležal nezavesten. Prebudila me je zakleta kača, ki me je naprosila, da žrtvujem svojo mladost za rešitev dveh nesrečnih duš. Obljubil sem. Odpeljala me je v zlati rudnik. Tam sem gradiškemu zakladniku devet dni pomagal kovati zlatnike. In tedaj se je nenadoma vse izpremenilo! Rešena duša pa me je peljala k izhodu v gradiško borovje. Tam sem našel htinjske pastirje in pastirice!«

Ko je pastir stoletnik končal svojo življenjsko zgodbo, je htinjski župnik nekaj trenutkov strmел vanj, začudeno zmajeval z glavo, nato pa ganjeno vprašal:

»Pravite, da ste bili devet dni v službi pri gradiškem zakladniku, a je od takrat preteklo že sto let. In da ste zaklete duše rešili prekletstva?«

»Da, tako mi je povedala zakleta kača, mati divjega lovca. Zaklete duše so našle svoj mir.« Zdaj pa se je spomnil svojega zaslužka. Brž ga je položil pred župnika. »Tule jim dajem ves svoj zaslužek; zlati so. Razdelijo naj jih v očetov in materin spomin med stare pastirje in drvarje!«

Htinjski župnik ga je ganjeno potrepal po ramenu in shranil zlatnike. Nato je stoletnega pastirja odpeljal v temno kuhinjo, kjer mu naj kuharica da kruha in vina.

Kuharica ga je brž posadila za mizo ter predenj postavila hleb domačega kruha in bučo htinjskogorskega vina iz župnikovega vinograda.

Po južini je starček poiskal svojo palico in se dvignil.

»Še eno pot imam,« je dejal.

»Kam pa, dobri starček? Ostanite vendar pri meni kot moj gost, dokler vas...« je vabil htinjski župnik.

»Dokler me ne vzame bela smrt...« je končal stari pastir župnikovo misel. »Naj mi ne zamerijo, gospod, da grem... Rad bi poiskal materin in očetov grob!«

»Pospremim vas na grobove. Mislim, da ga bova našla.«

S počasnimi koraki sta se vzpela po majhni brežni poti in skozi zidno ograjo stopila med mrtve Htinjčane, ki so ležali v preprostih grobovih, posutih z belo žagovino. Med temi pobeljenimi grobovi sta stopala pobožno kot v procesiji.

Pri vzdani marmornati plošči se je župnik ustavil: »Tule, na tem belem kamnu piše, da pod njim sanjata svoj zadnji sen gradiška drvarja. Ploščo je vzdala botra vila.«

In župnik ga je pustil samega med ruševnatimi grobovi in lesenimi križi.

Stari pastir je padel na kolena, da bi se pogovoril z materjo in očetom...

Klečal je na nekdanji gomili, ki jo je stoletje že zravnalo ter jo pokrilo z zeleno rušo. Zastrmel se je v beli kamen, ki ga je bila vzdala njegova botra vila, nato pa je na zeleno travo položil svojo sivo glavo:

»Oče in mati! Čujeta li svojega sina? Izgubil je svojo mladost in zdaj se, ves zdelan, vrača vama v naročje...«

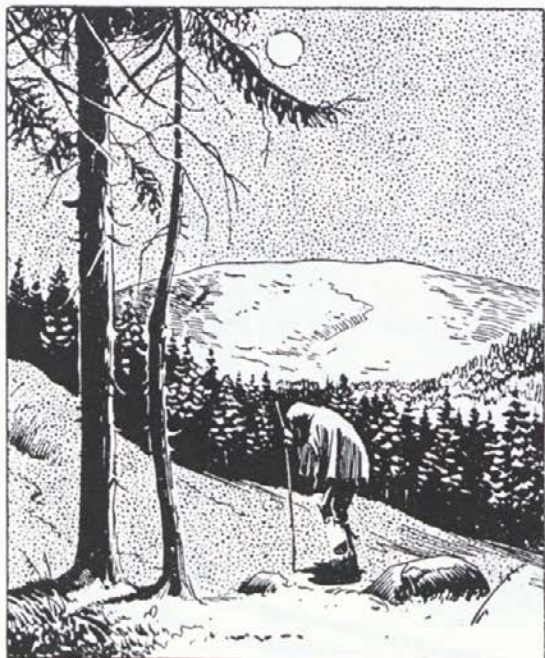
Zemlja se je rahlo zganila in mu zašumela vabilo:

»Čakava te! Pridi, sinko!«

»Pridem k vama!«

Starec jima je obljubil... Trudno se je dvignil in odšel v cerkvico. Obstal je pri krstnem kamnu ter se z blagoslovljeno vodo prekrižal. »Tu sem bil krščen. Tu mi je botrovala botra vila. Star in zapuščen sem, brez očeta in matere, brez doma, brez svetega domačega ognjišča!« je šepetal tiho molitev.

Naslonil se je na krstni kamen ter se bridko razjokal.

Ob krstnem kamnu si je stoletni starček v solzah olajšal svojo žalost in bridkost, nato pa je stopil še pred glavni oltar ter se zagledal v župna zavetnika — svetega Petra in Pavla ter ju vdano poprosil:

»Vidva mi izprosita pri ljubem Bogu, da me pokliče s tega sveta! Jaz sem že pripravljen za zadnjo pot; poslovil sem se od obeh grobov, od krstnega kamna in zdaj še od tebe, zlata hišica sredi oltarja!«

Potolažen je zapustil božji hram. Srce pa mu je govorilo:

»Obiskal si svete kraje. Poromaj še na zadnji svet kraj, tja na gradišče, kjer je pokopano očetovo srce!«

»Še k njemu moram v vas!« si je dejal in se takoj napotil tja. Na večerni poti je srečaval htinjske pastirje, ki so gnali svoje črede domov, zakaj sonce je že šlo v božje gnade; po kmečkih dvoriščih so potrkovali pastirski zvonci. Čez vasico je cerkovnik zazvonil večerno Zdravamarijo, nato pa je še vernim dušam zaklenkal večno luč.

Večerna zarja je tam na Turiškem gradišču prižgala večno lučko in k njej ga je gnala skrivna moč.

Le mukoma se je po strmcu vzel na gradiški vrh. Tam se je zgrudil. V srebrni mesečini so priplavale lahne meglice ter mu zastrle jasne oči. V zadnjih sanjah je videl, kako je čez zrušeno domače ognjišče zrastle drvarska kočka. In že sta se na svetem pragu prikazala njegov oče in mati. Ko ju je rahlo poklical, sta mu prišla naproti: mati mu je za zadnje zglavje nežno naravnala gozdno mahovje, da bo laže spal in na njej lepše sanjal, oče pa je izpod smrek in borov potegnil mehko odejo, stkano iz nočnih meglic, ter ga z njo očetovsko skrbno pokrnil. Nato sta mu zapela še pesem uspavanko. V zadnjih sanjah je gledal očeta in mater, ki sta z roko v roki tiho odšla, oblita z luninim srebrom. Vstopila sta v drago bajtico in na ognjišču zakurila sveti ogenj, kot bi bila z rokami zajela večerne zarje ter jo vsadila na domači oltarček.

Stari pastir je sanjal svoj zadnji sen.

V srebrni mesečini so planinski gozdovi oživali; zašumeli so glasneje, saj so bili od drvarjevih prevzeli pesem uspavanko za njunega sina, starega pastirja. In zašelestela je pisana praprot in gozdni mlaj je šepetal večerno molitev.

V cerkveni stolp svetega Petra in Pavla pa se je tedaj, ko je gradiški gozd pel pesem osmrtnico svojemu staremu pastirju, dvignila duša nesrečnega drvarja in zatrjančila. Pod srebrnimi zvezdami je njih glas poletel še na trikraljevske planine in od tam v svetourške lesove. Tedaj so se svečano oglasili nočni zvonovi vseh treh htinjskih cerkva. Zvonili so novemu mrliču, kajti stari pastir je na gradiškem vrhu za večno zaspal.

Tedaj pa se je iz gradiške zemlje dvignilo veliko srce in zagorelo v zlatordeči zarji.

Bilo je očetovo srce, srce nesrečnega gradiškega drvarja. Svojemu sinu je svetilo kot večna luč. Plavalo je nad njim in gorelo ter svetilo vso noč...

Skozi mesečno noč so pripele vile, da bi obiskale razvaline svojega starega gradiča. Ko pa so na gradiškem vrhu zagledale rdečo luč, so njih pesmi utihnile. Plašno so se povzpele po gozdnem pobočju na sam vrh, kjer so pod gorečim srcem našle mrtvega pastirja.

Obnemele so v silni žalosti ter stopile na smrekove štore. Jokale so in pele žalostinke. Bile so, kot bi se njih bele postave spreminjale v žalujoče sveče.

Tedaj je mednje prišla še zadnja gradiška vila. Ko je zagledala starega pastirja na zadnji pravdi, se je zgrudila in od bolesti zajejala:

»Moj botrič, moj botrič je mrtev! Umrl je, tretji iz človeškega rodu, ki sem ga imela rada. S svojo žrtvijo je rešil zakleto dušo divjega lovca, njegove matere in skopega zakladnika. Prenehalo je maščevanje, prenehal je tudi boj med zlemi bajnimi bitji in nami, gradiškimi vilami. Vile družice, pojte mu žalostinke!« Bila je njegova krstna botra, botra vila.

124 Čez dva dni so nekdanje gradiške vile prinesle na htinjsko pokopališče truplo vilinega botriča ter ga pokopale v zeleno okrašen grob, kjer sta ga že pričakovala oče in mati ter ga sprejela v svoje naročje.

Iz planinskih drvarij so prišli na pogreb vsi drvarji in drvarke, tako da tisti dan ni zapela niti ena sekira ne žaga. Žalovali so... Tudi po zelenih pašah ni bilo tisti dan čuti pastirskega zvonjenja, zakaj vsi htinjski pastirji in pastiričke so stali ob grobu ter sipali vanj rože s svojih pašnikov.

Htinjski župnik je čez njih cvetje vrgel zelen križ, spleten iz smrekovih in borovih vejic.

V krstno knjigo pa je h gradiškim drvarjem zarisal še tretji, črni križec.

Nekoč sem v starih krstnih bukvah našel župnikove zapiske ter po njih napisal zgodbo o drvarjevih na Turiškem gradišču in o njihovi botri vili.

Nekaj ocen

Botra vila

Jože Tomažič sodi v vrsto naših najplodovitejših pisateljev. Leta 1942 je objavil prvo knjigo, »Pohorske pravljice«, pravkar izišla »Botra vila« pa je že njegova osma knjiga. Medtem pa napoveduje že deveto pravljčno knjigo. Pred nekaj meseci so zbudile pozornost Tomažičeve »Pohorske legende«, ki jih je izdala Slovenčeva knjižnica z ilustracijami Marije Kozložnikove in J. Beráneka. Zbirka obsega devet legend in tri pripovedke. Nedvomno je to značilna Tomažičeva knjiga in kaže, da se je njegovo pripovedovanje v teh treh letih — od »Pohorskih pravlji« do »Pohorskih legend« — še poglobilo in pridobilo po svojih poetičnih odtenkih.

Nazivi Tomažičevih knjig (pravljice, legende, bajke, pripovedke) pričajo, da pisatelj najrajši in malone izključno napaja svojo stvarjalno fantazijo pri znanih in neznanih vrelcih ljudskih izročil in je potemtakem folklorist v dvojnem smislu: v ožjem (ljudski pisatelj) in v širšem (pisatelj, ki zajema snov iz narodnega blaga). Po teh osmih knjigah, ki jih je obelodanil Jože Tomažič in katerih motivne plasti so lokalizirane na Pohorje, se smemo ob njem spominjati Janeza Trdine, s čimer pa seveda za sedaj ne mislimo na kakršno koli kvalitativno primerjavo. Tudi pisatelj »Verskih bajk na Dolenjskem« in »Bajk in povesti o Gorjancih« je delno nabral svoje motive iz narodovih ust, delno pa jih spisal bolj ali manj samosvoje po narodnih predlogah. Med njimi je tudi mnogo umetnih legend in bajk, ki samo posnemajo narodno blago, dejansko pa potekajo iz pisateljeve žive in rodovitne stvarjalne fantazije in se njih vrednost meri zgolj po dognanosti poetične forme in mikavnosti in učinku vsebine.

Te vrste pisatelj je tudi Jože Tomažič. Etnološko in etnografsko zainteresiran bralec se vprašuje ob Tomažičevih pravljičah, bajkah in legendah, koliko je v njih narodne, prav od ljudstva posnete vsebine, zakaj v tej obliki omogočajo bajke in legende zanimive primerjave in segajo včas k zelo globokim plastem davne

mitologije. Táko stikanje z lučjo znanosti po Tomažičevem pravljicnem svetu je vsekako zanimivo, vendar znanstveno brezpomembno tam, kjer pisatelj ni uporabljal iz narodovih ust posnetih motivov, ampak jih je izmišljal s svojo bujno fantazijo, ki si samorodno tke podobe mitičnega sveta, ali pa je narodno blago — prav kakor večidel Trdina — mešal in združeval s podobno svobodo, kakor na primer folklorno usmerjeni skladatelj (Baranović, Konjović, Bartok, ponekod tudi Smetana in drugi, pri nas v zadnjem času M. Tomc), po potrebah svoje umetnosti uporablja za simfonične kompozicije narodni melos.

Tako je treba vse Tomažičevo delo ocenjevati predvsem po njegovi poetično-pripovedni vrednosti, ne pa kot gradivo za kakršne koli etnološke primerjave. Z literarne strani, predvsem kot donos v našo ljudsko in mladinsko pripovedništvo, pa pomeni teh osem Tomažičevih knjig značilen in tehten pojav. Glede obsega je že sedaj brez druge primere v našem slovstvu, kakor je primera s Trdino, a tudi s povsem pripovedne, pesniško-oblikovalne strani, torej po svoji kvalitativni vrednosti, je Tomažičevo delo táko, da bi že sedaj zaslužilo obširnejšo študijo ocenjevalca, ki so mu take stvaritve posebno blizu.

Bajka »Botra vila« vodi bralca v pohorske gozdove in oživilja v raznih zapletljajih podobo človeškega in vilinskega sveta, ki se mešata med seboj, gonilna sila vsega dejanja pa je večni boj med dobrim in zlom, pri čemer je zlo poosebljeno v divjem lovcu, ki se podi z vražjimi psi čez pohorske kope in vrhove in strelja z vražjo puško. Bajka je spisana zelo mikavno in prepletena z barvitim liričnim tkivom, ki obuja v bralcu poezijo pohorskih gozdov in trat. Kakor v vseh ostalih Tomažičevih spisih te vrste, je tudi tu primerno poudarjena skrivnostnost in etična vrednost človeškega življenja, ki je združeno s tolikšnimi čudesi in tajnami. Jože Beránek je našel tudi temu bajnemu svetu primeren risarski izraz. Lično opremljena knjiga je izšla v samozaložbi.

»Jutro« št. 186 z dne 15. avgusta 1944.

Jože Tomažič, pesnik pohorske pokrajine in njene folklore, je sedmim svojim dosedanjim knjigam pridružil osmo z naslovom »Botra vila«, ki je, kakor večina prejšnjih, slikanica s podobami.

Pisatelj nam v ti bajki pripoveduje o mladem drvarju in mladi pastirici, ki se ljubita in uživata naklonjenost dobrih bajnih bitij, pohorskih vil s Turiškega gradišča pri Htinjah, pesnikovem rojstnem kraju. Vile pomagajo mladima zaljublencema do kočke in kravice in ena izmed njih postane celo botra njunemu sinku in

da ime vsej bajki. Toda divji lovec, zakleta duša nekega drvarja, ki je s puško streljal na Kristusa na križu, je mladi dvojici so-vražen, zato pošlje nad družino svojega pomočnika škopnika, da bi jih zadušil. Tedaj jih botra vila komaj še reši gotove smrti. Zato pa divji lovec naščuva vihar in strelo, da ugonobe mladega drvarja. V žalosti za možem mlada žena prekolne dobre vile, ki se zato odselijo v drug kraj. Vendar pa je njenemu sinku sreča mila, da gre kot mlad pastirček v globoko jamo na gradišču in stopi v službo k bogatemu zakladniku, in ker je bil čistega srca, reši prekletstva zakladnika, divjega lovca in njegovo mater, ki je bila zakleta v kačo. Z zlatniki obložen se vrne iz podzemlja na svet, toda nihče ga več ne pozna. Mislil je, da je bil v podzemlju trikrat tri dni, pa je bil devetdeset let. Medtem mu je umrla mati, katere grob obišče, zlatnike da domačemu htinskemu župniku za revne drvarje in pastirje, sam pa se vrne na gradišče in tam umre.

»Botra vila« priča o izredni plodovitosti Jožeta Tomažiča. S Tomažičevim objavljanjem bajk, legend in pravljic smo spoznali že dovršen kos pohorske folklore, čeprav jo pisatelj po svoje umetniško oblikuje. Tudi »Botra vila« je s tega sveta. Pisatelj jo je nazval bajko, kar v bistvu tudi je, vendarle pa ji ne manjka tudi pravljичnih motivov in značilnosti narodne pripovedke. Tomažič zna pripovedovati zelo mikavno, zgodbo zna napolniti z bajanjem o najrazličnejših dogodkih, ki bodo ob Beránekovih podobah budili v naši mladini prav živahno zanimanje, saj z napetim nizanem čudovitih dogodivščin obdrži pisatelj mladega bralca budnega od kraja do konca.

»Botra vila« je tudi jezikovno izčiščena in vse bolj dognana kot so bila prvotna Tomažičeva dela, pri katerih je prevelika gostobesednost močno kvarila književno vrednost njegovih pravljic in legend. Nove slikanice z »Botro vilo« bo naša mladina prav lahko vesela, saj živahno pripovedovanje lepo in nazorno tolmačijo čiste slike.

Z »Botro vilo« se je pohorsko folklorno blago zopet bogato pomnožilo. Iz vsega pripovedovanja, z vsake strani nam veje na-proti čisti vonj pohorskih dobrav in gozdov. Delo temelji kot vse narodno blago na etično moralnem načelu, da Bog dobro plačuje in hudo kaznuje. Za človeka se bojuje boj med dobrimi in hudobnimi bajnimi bitji. Čisto človeško srce pa zmaga nad zemeljsko in mitološko hudobijo in opere vse kazni in krivde hudobnih ljudi. Zaradi teh idejnih vrednot bodo Tomažičevo bajko z zanimanjem in užitkom brali ne samo naši otroci, marveč tudi odrasli. F. J.

»Slovenec« št. 212 z dne 16. septembra 1944.

Tomažič Jože. Pohorskim pravljicam, Pastirčkovim nebesom, Drvarki Mariji, Pohorskim bajkam, Dravski roži, Oglarjevemu sinu in Pohorskim legendam je sledila sedaj še njegova »Botra vila«. Tudi v tej bajki se nam odkriva skrivnost pohorskega bajnega sveta in življenja. Prepolno je bogastvo narodopisnih dragotin, ki nam jih je Jože Tomažič marljivo nanizal v svojih spisih. Tudi iz »Botre vile« veje pravljichen duh, ki ga čutiš po teh šumnih, romantičnih pohorskih gozdovih, posekah in tratah. Tomažič pripoveduje iz neizčrpne zakladnice svoje fantazije na način, ki nas uvaja v mistični nastroj čudežnega pohorskega sveta in nam ga tako približuje, da se le težko neradi ločimo od njega, ko smo prebrali knjigo ter jo odložili. Čitatelja gane bridka usoda nesrečnega drvarjevega sina, ki mu je naloženo reševati zakleto dušo divjega lovca, njegove matere in skopega zakladnika ter žrtvovati svojo mladost, da preneha po tej žrtvi boj med dobrimi in zlimi bajnimi bitji, živječimi in snujočimi v skrivnostnem pohorskem kraljestvu. Kakor vse Tomažičeve mladinske spise, tako odlikuje tudi njegovo »Botro vilo« plastična, zelo posrečena naslonitev na značilnosti pohorske pokrajine, njenega prebivalstva in tudi pohorskega izrazja, ki povzdiguje vrednost Tomažičevih spisov. V J. Beráneku je našel plodoviti mladinski pisatelj sosmiselno snujočega ilustratorja, ki je vzljubil pohorski svet in ki v svojih zasnutkih podčrtuje prvine pravljичnosti in skrivnostne napetosti, ki izprepleta tudi to bajko. Starši bodo pripravili svoji deci največje veselje, če bodo J. Tomažičevo »Botro vilo« čimprej uvrstili v domačo knjižnico.

»Slovenski Narod« št. 31 z dne 31. julija 1944.

Nova slikanica »Botra vila«, pri kateri je opravil Tomažič pripovedno, a Jože Beránek slikarsko delo, je v obojem pogledu posrečena stvaritev obeh mojstrov in lep prispevek k naši mladinski književnosti. Je to zgodba o pastirju, sinu kravarice in pohorskega drvarja, ki mu je kljub varstvu belih vil divji lovec uničil očeta. Sinku je botrovala bela vila in ga rešila iz mnogih nezdod, ki so mu pretile v življenju. Da reši v kačo zakleto mater divjega lovca, ki se sam pokori zato, ker je streljal v razpelo, se pastirček udinga zakladniku in mu pomaga devet dni kovat cekine. S tem trdim delom res reši zakleto kačo, a sam pri tem izgubi vso mladost in se kot izčrpan starec z zakladom zlatnikov vrne med ljudi. Na očetovem grobu najde pastir svoj večni pokoj.

Tomažič baja spretno in zanimivo, zgodba se mu odvija naravno in je vsa pobarvana z lokalnim pohorskim koloritom. Krajevno je bajko pisatelj namestil v podtrikraljevske planine, v vas

Htinje in okoliške gozde, vpletel v človeško snovanje bele vile, divjega lovca, zakladnika in škopnika ter ustvaril pravljico zgodbo z napetim dejanjem, ki bo razveselila mladino in ki jo odrasli z užitkom čita. Jasne, nazorne slike je prispeval Jože Beránek, ki se spretno vživlja v pravljico snov in z živo domišljijo ponazarja romantične prizore ter jih prestavlja v znano pohorsko pokrajino.

»Planinski vestnik« 1944. — A. B.

Pohorske legende

Kot 84. zvezek »Slovenčeve knjižnice« so nedavno izšle J. Tomažičeve »Pohorske legende«. Čudovito sliko Pohorja, kjer smo že srečali Drvarko Marijo, Dravsko rožo, Oglarjevega sina, Pohorske pravljice in Pohorske bajke, oživljajo na novo njegove Pohorske legende. Pravljica, poln skrivnosti, je ta pohorski svet, kjer tiči za vsakim grmom škrat ali kakšno drugo podobno bajno bitje, kjer nam pripovedujejo frate in gorski potočki prijetne in neprijetne pravljice, kjer je vsak košček zemlje povezan z neko tajinstveno mistiko nekdanjih dogodkov ter izrednih pripetljajev. In Jožetu Tomažiču pripada zasluga, da nam je v svojih dosedanjih slikanicah in spisih odkril ta čarobni svet, da nam ga je približal z vsemi onimi pravljicnimi in bajnimi bitji, ki nastopajo v pohorskih pripovedkah, bajkah in legendah. Pomen Tomažičevih del pa ni le v odkrivanju pohorske folklore, temveč tudi v prikupnem opisu pohorskega, podravskega, mislinjskega in tudi kozjaškega ter poljanskega okolja. Tako se sočni realizem sveta in zemlje, pohorskih prikazni in bitij spaja s sijajno prikaznijo in nanizano pravljicnostjo, ki bo tudi pri šolskem pouku dobrodošla. Obilno narodopisno bogastvo je nakopičeno v teh zvezkih, kar velja tudi za pravkar izišle »Pohorske legende«. Mladi, pa tudi starejši čitatelj bo z ljubeznijo, pozornostjo čital vseh teh devet legend. Vsaka od njih je posajena v svoje pokrajinsko okolje, vsaka od njih nam odgrinja svoje posebne lepote. Sveta Uršula begunka nam odpira pot v ta svet vse tja do Plešivca, kjer se naseli, do Mežiške in Mistinjske doline. Potem sledijo po vrsti legende Gospod ustvari oves, Marija in puščavnik, Božja pot svete Družine, Poljčanska Marija, Grlici zibljeta Jezusa, Dušica majcena in Ogrska Marija. Vsaka od teh legend bi bila vredna podrobnejše razčlenitve, kar pa zaradi pomanjkanja prostora ni možno. Drugi del tega zvezka obsega tri pripovedke: Vragova nevesta, Romanje v Puščavo in Vitez sezida cerkev. V prvi odnese vrag večkratno detomorilko, v drugi pomaga Puščavska Marija materi in otroku, da okrevala, v tretji pa je

prikazan postanek znamenite planinske in božjepotne cerkve. Sv. Areha (Henrika). Gladko tekoče, prijetno in sočno pripovedovanje ponazorujejo in poživljajo ilustracije Marije Kozložnikove in Jožeta Beranka. Te ilustracije so spretno zasnovane s posebnim poudarkom pohorskih pokrajinskih posebnosti. »Pohorske legende« spadajo v vsako knjižnico, v vsako družino in bodo lep okras vsake knjižne police.

»Slovenski Narod« 22. maja 1944.

Jože Tomažič je s svojimi Pohorskimi narodopisnimi stvarmi prinesel v našo književnost nekaj svojkega sveta, za katerega mu bomo vedno hvaležni. Kot učitelj na Pohorju si je svoj čas nabral toliko gradiva, da se nam zdi sedaj neizčrpen, kajti vsako leto nas preseneti z novo knjigo. Slovenčeva knjižnica nam ga je odkrila z njegovimi Pohorskimi pravljicami, katerim so nato sledile Pohorske bajke, sedaj pa Pohorske legende. Med temi knjigami pa je izdal še več svojih pravljic in pripovedk kot slikanice, tako Drvarka Marija, Dravska roža, Oglarjev sin, Pastirčkova nebesa, v pripravi pa ima še Botro vilo. Tako sta z Beranekom ustvarila nov tip izvirne mladinske slikanice, ki se je naši mladini zelo priljubila.

Pohorske legende, ki so sedaj izšle z ilustracijami Marije Kozložnikove ter deloma tudi še Beraneka, nadaljujejo njegovo zbirko pohorskega narodopisnega gradiva v starem slogu pravljicnih snovi v realističnem okolju pohorske pokrajine. V tem je ravno srečna najdba Tomažičeva, da je znal tako reliefno nazorno prikazati Pohorje kot teren, na katerega je potem postavil narodopisno snov, ki ni vedno domača, izvirna ali celo izrecno pohorska, temveč je splošno pravljica, pa samo srečno prenesena na Pohorje. V teh legendah je ena najlepših legend celo brez tega pohorskega miljeja, to je znana legenda o »dušici majceni«, ki rešuje duše svojih staršev in bratov razbojnikov; ima svojo poanto, ki jo dela zanimivo, dasi je malo razvlečena spričo podobne Milčinskega obdelave. Sicer pa ta zbirka vsebuje še osem drugih legend, izmed katerih je postavljena na prvo mesto Sveta Uršula roma. Legenda sama nima, sicer toliko pristno narodnih legendarnih prijemov, je pa izredno zanimiva zato, ker nam v njej prikaže vso dolgo pot svete Uršule čez vse Pohorje, kjer obiskuje svoje tovariše-svetnike. Od tod nam Tomažič opiše vse čudovite razglede čez Dravsko polje prav tja do Koroške in Ogrske. Šele ko se naseli na koroškem Plešivcu, se zaključí s pravljicno poanto prenosa jezera s koroške strani na Pohorje. Sv. Uršula begunka je tako našla svoj novi dom sredi najlepših štajerskih razgledov. Kako pristno pohorska je druga

legenda Gospod ustvari oves! Prav tako tudi ostale, med katerimi se mi zdi najlepša Božja pot svete Družine, na svojski način upodobljen motiv dobre in prevzetne romarice. Vse te legende, ki slede: Marija in sestrici, Poljčanska Marija, Grlici zibljeta Jezusa in Ogrska Marija so postavljene na Pohorje in v sosedne dežele ter so dramatično razgibane ter resnično lepi primeri sodobnega pripovedovanja starih pripovednih pesniških motivov. Človek bi sicer mislil, da se bosta elementa pravljичne legendarnosti ter realističnega lokaliziranja med sabo nasprotovala ter se neskladno uveljavila, toda Tomažič ju je s svojo prakso lepo povezal, ne da bi kot realistični opazovalec oškodoval legendo za preprosti čar pesniškega občutja. Ponekod se sicer čuti neka prevelika obširnost, ki pa na drugi strani ustreza večdelnosti in ponovitvam narodne pravljice, tako da branje teh legend navdaja tudi razvajenega bralca z ugodjem.

Legendam je dodal pisatelj še tri pripovedke: Vragova nevesta, Romanje v puščavo ter Vitez sezida cerkev. Vragova nevesta je močna pravljичno realistična podoba nezakonske matere, ki jo lastno dete s pomočjo Marije razkrinka kot večkratno morilko otrok ter jo nato vzame vrag. Druga, Romanje v Puščavo, obdeluje motiv bolne matere ter željo deklice, iti na romanje po zdravilne rože. Romarski godec, ki naj bi šel z njo, jo zapusti, nato pa pride v roke vragu, ki jo z gobami zastruplja in hoče zastrupiti tudi njeno mater. Na poti domov že skoraj zmrzne, pa jo najde romarski godec, ki prinaša zdravila. S pomočjo Marije v Puščavi ozdravita obe: otrok in mati. Zadnja: Vitez sezida cerkev, pa je pripovedka o rogaškem grofu Henriku in njegovi sestri Zofiji ter o postanku cerkve sv. Areha na Pohorju. Sv. Areh je namreč Henrik, vitez in kralj.

Tako je Tomažič znova pokazal svojo pripovedno moč s temi legendami ter ustvaril lepo mladinsko knjigo. Predvsem pa je vreden njegov pohorski kolorit, ki ga zna tako prepričujoče predstavljati. Kakor svoj čas Trdina Gorjance, tako Tomažič odkriva Pohorje in celo v podobnem slogu, le da z večjo ljubeznijo in vero v legendarno snov, dočim ga je Trdina kot prosvetljenec celo razveljavljial ter ga podajal izrecno kot vraže.

Ilustrativni del Marije Kozložnikove je vreden pozornosti ter se nas bolj dojmi kakor Beranekove slike, zaradi večje jasnosti in stilizacije. Vidimo pa, da Marija tu prehaja že bolj v slikovitost, kar ji je škodilo samo v dobro. Knjiga spada med posrečene knjige Slovenčeve knjižnice tako po pisateljevi zaslugi kakor tudi po ilustrativnem delu.

»Slovenec« št. 104, 6. maja 1944. td

Od istega pisatelja so izšle sledeče knjige:

Pohorske pravljice

Nagrajene s Prešernovo nagrado mestne občine ljubljanske. Založba »Slovenčeve knjižnice«, izšla 1942. (Razprodano.)

Pastirčkova nebesa

Legenda v 50 slikah. Izdala in založila Ljudska knjigarna l. 1943.

Drvarka Marija

Legenda v 120 slikah. Samozaložba leta 1943. (Razprodano.)

Pohorske bajke

Izdala in založila »Slovenčeva knjižnica« l. 1943.

Dravska roža

Bajka v 126 slikah. Samozaložba l. 1943.

Oglarjev sin

Pripovedka v 125 slikah. Samozaložba l. 1944.

Pohorske legende

Izdala in založila »Slovenčeva knjižnica« l. 1944.

Botra vila

Bajka v 120 slikah. Samozaložba l. 1944.

Mrtvo srce — Čarovničina hči

Pravljici v 120 slikah. Samozaložba l. 1944.

Steklene vrtnice

Roman iz življenja pohorskih steklarjev. — (V pripravi.)

KNJIŽNICA JOSIPA VOŠNJAKA
SLOVENSKA BISTRICA

SB d 82-32

TOMAŽIČ J.

Botra

0074539

COBISS •

MOHORJEV
DRUŽBA